

Anu Maaranen

Ammattikorkeakouluopiskelijoiden kokemuksia vapaaehtoistoiminnassa oppimisesta

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosionomi YAMK

Sosiaaliala

Opinnäytetyö

1.11.2018

Tekijä Otsikko Sivumäärä Aika	Anu Maaranen Ammattikorkeakouluopiskelijoiden kokemuksia vapaaehtoistoiminnassa oppimisesta 56 sivua + 1 liite 1.11.2018
Tutkinto	Sosiaali- ja terveysalan ylempi ammattikorkeakoulututkinto
Koulutusohjelma	Sosiaalialan tutkinto-ohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Sosionomi (ylempi AMK)
Ohjaaja	Lehtori Eija Raatikainen
<p>Metropolia Ammattikorkeakoulu on osallistunut Verkkovirta-hankkeeseen yhdessä 14 muun ammattikorkeakoulun kanssa vuosina 2015-2017. Metropolian osuutena hankkeessa on ollut kehittää vapaaehtoistoiminnan opinnollistamismallia. Hankkeen aikana opiskelijoilta kerättiin tietoa vapaaehtoistoiminnan harjoittelun itsearviointiin avulla ja tämän opinnäytetyön tarkoituksena on kartoittaa ja jäsentää vastauksia. Tavoitteena on selvittää, millaisia taitoja opiskelijat oppivat vapaaehtoistoiminnan harjoittelussa ja millaisia yhteiskunnallisia merkityksiä opiskelijat antavat vapaaehtoistoiminnalle.</p> <p>Opinnäytetyön tutkimusjoukko ovat Metropolia Ammattikorkeakoulun opiskelijat, jotka ovat opinnoissaan osallistuneet vapaaehtoistoiminnan harjoitteluun, minkä lisäksi opintojakso on valittavissa myös Metropolian avoimessa ammattikorkeakoulussa. Kyseessä on vapaaehtoistoiminnan harjoittelun itsearviointimateriaaliin perustuva tutkimus, jonka aineisto on kerätty vuosina 2015-2017 ja vastauksia on myös sosiaalialan ulkopuolelta. Vapaaehtoistoiminnan itsearviointilomakkeeseen sisältyy sekä strukturoituja monivalintakysymyksiä että avoimia kysymyksiä. Tässä opinnäytetyössä on keskitytty avoimien kysymysten analysointiin sisällönanalyysillä. Vastauksia kyselyyn saatiin 134. Opinnäytetyö on toteutettu osana Verkkovirta-hanketta.</p> <p>Opiskelijoiden vastauksista selvisi, että vapaaehtoistoiminnan harjoittelussa opitaan vuorovaikutustaitoja, työn hallintaan ja organisointiin liittyviä taitoja sekä taitoja, joita tässä opinnäytetyössä kutsutaan opiskelijan henkilökohtaisiksi taidoiksi. Näiden lisäksi opiskelijan palvelujärjestelmäosaamisen nähtiin kehittyvän harjoittelun aikana. Vastauksissaan opiskelijat tunnistivat vapaaehtoistoiminnan merkityksiä yhteiskunnalle. Vapaaehtoistoiminta nähtiin sosiaalialan palveluita täydentävänä toimintana. Tämän lisäksi vapaaehtoistoiminnalla koettiin olevan merkitystä sekä vapaaehtoisena että asiakkaan elämässä. Vapaaehtoistoiminnalla ehkäistiin yksinäisyyttä sekä kasvatettiin osallisuutta ja yhteisöllisyyttä.</p> <p>Tämän opinnäytetyön perusteella voidaan todeta, että opiskelijat kokivat vapaaehtoistoiminnassa opittujen taitojen vastaavan harjoittelun yleisiä tavoitteita. Tulosten mukaan opiskelijat olivat kuitenkin hyvin erilaisissa vaiheissa oppimisessaan ja heidän ajatuksensa omista kehittämiskohteistaan vaihtelivat suuresti.</p>	
Avainsanat	vapaaehtoistoiminta, opinnollistaminen, tulevaisuuden työelämätaidot

Author Title Number of Pages Date	Anu Maaranen Learning through Voluntary Work - University of Applied Sciences Students' Experiences of Volunteerism 56 pages + 1 appendix November 2018
Degree	Master of Social Services
Degree Programme	Master's Degree Programme in Social Services
Specialisation option	Master's Degree Programme in Social Services
Instructor	Eija Raatikainen, Senior Lecturer
<p>Metropolia University of Applied Sciences has participated in a voluntary work project the aim of which is to develop new forms of studentification (Verkkovirta) together with 14 other universities of applied sciences during the years 2015-2017. Metropolia's part of the project has been developing the learning through service and volunteerism-work model. During the project, the information was collected from student's self-assessment of learning in voluntary work and the purpose of this thesis is to survey and analyse the answers. The aim is to study what kind of skills students learn in internship in voluntary work and what social implications voluntary work has for students.</p> <p>Research group of this thesis are students of Metropolia University of Applied Sciences who have participated in internship in voluntary work. Internship in voluntary work can be carried out by all Metropolia students, along with students who can choose this study module through the Open University of Applied Sciences. This is a study based on material of student's self-assessment of learning in voluntary work, which was collected in years 2015-2017 including answers outside of social work field. In voluntary work self-assessment form there are both structured multiple-choice questions and open questions. This thesis focuses on analysing the open questions by content analysis in 134 self-assessments. The thesis is executed as a part of the project.</p> <p>According to the students' answers, in voluntary work internship students learn people skills, work management and organizing skills and skills which are called students' personal skills in this thesis. Besides these skills, students' know-how in service system developed during the internship. Students also recognised the significance of voluntary work to society. Voluntary work was seen as a complementary action in social services. Additionally, voluntary work was experienced to have meaning in clients' and volunteers' lives. Voluntary work prevented loneliness and increased participation and communality.</p> <p>Based on this thesis it can be stated that the students experienced that the skills they learn in internship in voluntary work correspond to the aims of the internship in voluntary work. However, according to the results, students are in very different states in their learning process and their thoughts about areas for individual development vary significantly.</p>	
Keywords	voluntary work, service learning, future work skills

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Verkkovirta-hanke opinnollistamismallin kehittäjänä	3
3	Vapaaehtoistoiminnasta oppiminen ammattikorkeakouluopinnoissa	5
3.1	Opinnollistaminen	5
3.2	Vapaaehtoistoiminnan määrittelmä	8
3.3	Vapaaehtoistoiminnan yhteiskunnallinen merkitys	10
4	Sosionomin (AMK) kompetenssit	13
5	Tulevaisuuden työelämätaidot	16
6	Tutkimusmenetelmä	19
7	Tulokset	23
7.1	Vapaaehtoistoiminnasta oppimisen tuottama sosiaalialan osaaminen	23
7.1.1	Vuorovaikutustaidot	25
7.1.2	Työn hallintaan ja organisointiin liittyvät taidot	30
7.1.3	Palvelujärjestelmäosaaminen	32
7.1.4	Opiskelijan henkilökohtaiset taidot	33
7.2	Opiskelijoiden antamat yhteiskunnalliset merkitykset vapaaehtoistoiminnalle	38
7.2.1	Vapaaehtoistoiminta sosiaalipalveluiden täydentäjänä	38
7.2.2	Vapaaehtoistoiminnan merkitys asiakkaalle ja vapaaehtoiselle	39
7.3	Tuloksien yhteenveto	42
8	Johtopäätökset	43
9	Pohdinta	48
	Lähteet	52
	Liitteet	
	Liite 1. Vapaaehtoistoiminnan harjoittelun arviointilomake	

1 Johdanto

Metropolia on osallistunut Verkkovirta-hankkeeseen yhdessä 14 muun ammattikorkeakoulun kanssa vuosina 2015-2017. Metropolian tavoitteena hankkeessa on ollut kehittää vapaaehtoistoiminnan opinnollistamismallia. (Metropolia 2017.) Hankkeen aikana opiskelijoilta on kerätty tietoa vapaaehtoistoiminnan harjoittelun itsearviointin avulla, ja tämän opinnäytetyön tarkoituksena on kartoittaa, luokitella ja jäsentää vastauksia. Vastauksista saadaan tietoa opiskelijoiden kokemuksista vapaaehtoistyön opinnollistamisesta.

Suomen sosiaali- ja terveystalvclujärjestelmä on tällä hetkellä murroksessa ja muutoksien kourissa. Suomessa suunnitellaan uudistusta, jonka mukaan julkinen sosiaali- ja terveydenhuolto siirrettäisiin kuntien vastuulta kahdeksalletoista uudelle maakunnalle. Tavoitteena uudistuksessa on sosiaali- ja terveystalvcluiden tehokkuuden lisääminen, palveluiden saamisen yhdenvertaistaminen ja palvelujen piiriin pääsemisen parantaminen asiakkaan valinnanvapautta lisäämällä. (Valtioneuvosto 2018a.) Uudistus tulee vaikuttamaan myös kolmanteen sektoriin ja näin ollen myös vapaaehtoistoimintaan. Vielä tässä vaiheessa on kuitenkin vaikea sanoa, millaisia uudistuksen vaikutukset tulevat olemaan. Aiheesta on käyty keskusteluita ja kannanottoja vapaaehtoistoiminnan turvaamiselle muutoksen aikana on esitetty erilaisten järjestöjen toimesta.

Työelämän muuttuessa tarvitsemme myös uudenlaisia työelämän taitoja tai jo olemassa olevien vanhojen taitojen vahvistamista. Erilaisissa strategioissa, raporteissa ja hankkeissa yhdistyvät tietyt ajatukset tulevaisuuden työelämätaidoista. Näitä ovat monikulttuuriset-, sosiaaliset- ja innovaatiotaidot (Davies, Fidler & Gorbis 2011: 3-12; Elinkeinoelämän keskusliitto 2011: 4, 11-13, 16; Työ- ja elinkeinoministeriö 2012: 1-2, 9, 12). Työntekijältä odotetaan tulevaisuudessa yhteistyökykyä, kehittämishalukkuutta, kekseliäisyyttä ja ongelmanratkaisukykyä. Elinkeinoelämän keskusliiton (2011: 4, 11-13, 16) mukaan näkyvissä onkin suuntaus, jolloin pelkkä ammattitaito ja teoritieto eivät enää pelkästään riitä työelämässä vaan tarvitaan taitoja vaihtoehtoisten toimintatapojen etsimiseksi ja toisinajatteluksi. Näitä taitoja voidaan kehittää opinnoissa yhteisöllisen oppimiskäsityksen mukaisesti toisten kanssa vuorovaikutuksessa ja osallistumalla. Tulevaisuudessakaan yhden työntekijän ei kuitenkaan tarvitse osata kaikkea itse, vaan ryhmässä toimien erilaisia osaamisalueita hyödyntäen voimme saavuttaa onnistuneen lopputuloksen työpaikoilla. (Elinkeinoelämän keskusliitto 2011: 4, 11-13, 16.)

Vapaaehtoistoiminta määritellään yleensä henkilöstä itsestään lähteväksi toisten hyväksi tehtäväksi organisoiduksi toiminnaksi, jossa korostuu toiminnan palkaton luonne. Vapaaehtoistoiminnan periaatteisiin kuuluvat olennaisesti myös luottamuksellisuus, suvaitsevaisuus ja autettavan ehdoilla toimiminen. (Willberg 2015a: 12; Kansalaisareena 2016.) Vapaaehtoistoiminnalla on Suomessa pitkä perinteet ja varsinkin kolmannella sektorilla sillä on olennainen merkitys sosiaalialan toimijoiden toiminnassa. Kansalaisareenan (2016) mukaan vapaaehtoistyö on tärkeää sekä yksilöille että yhteiskunnalle. Vapaaehtoistyö tuo yhteiskunnalle luottamusta ja sosiaalista pääomaa, mihin myös yhteiskunnan taloudellinen kehitys perustuu. Suomessa vapaaehtoistyön avulla edistetään ihmisten hyvinvointia, ehkäistään esimerkiksi yksinäisyyttä ja syrjäytymistä sekä lisää osallisuutta. (Kansalaisareena 2016.)

Vapaaehtoistoiminnasta oppimisen malli on kehitetty *Service Learning*-toimintamallista. Toimintamallin perusteet ovat hahmoteltu jo 1960-luvulla ja sen taustalla on John Deyweyn ajatus kokemuksesta oppimisesta. *Service Learning*-toimintamallin hyödyntäminen opinnoissa on vakiinnuttanut paikkansa opiskelijoiden opintosuunnitelmissa ulkomailla, mutta Suomessa sitä on sovellettu varsin vähän. Vapaaehtoistoiminnasta oppiminen eroaa kuitenkin joiltain osin *Service Learning*-mallista. Eroja ovat muun muassa palveluiden tuottamisen näkökulma ja opintolaitoksien osallisuus. Molemmissa malleissa tavoitteena on yhteisön vahvistaminen, mutta sitä tavoitellaan erilaisin keinoin. *Service Learning*-mallissa yksi toiminnan tavoite on tuottaa palveluita, kun taas vapaaehtoistoiminnasta oppimisessa tärkeää on opiskelijan opintosuunnitelmaan sisältyvien tavoitteiden toteutuminen ja arvoihin liittyvän osaamisen kehittyminen. (Manninen & Raatikainen 2014a: 8, 10, 16.)

Vapaaehtoistoiminnan opinnollistamisesta hyötyvät sekä opiskelija, oppilaitos että organisaatio, jossa vapaaehtoistyössä oppiminen tapahtuu (Manninen & Raatikainen 2014a: 6). Vapaaehtoistoiminnan organisaatiot saavat harjoittelun avulla lisää toimijoita järjestöihinsä ja näkökulmia toiminnastaan, mikä mahdollistaa osaltaan toiminnan kehittämistä. Oppilaitokset taas saavat tietoa osaamisen tarpeista työelämässä, saavat tietoa toiminnan kehittämiseen ja saavuttavat parempia oppimistuloksia. (Manninen & Raatikainen 2014a: 6; Raatikainen 2015: 70.) Opiskelijalle organisaatiossa tapahtuva oppiminen antaa valmiuksia työelämää varten, mahdollisuuden suhteiden luomiseen sekä teorian tiedon ja käytännön yhdistämiseen. Vapaaehtoistoiminnan luonteen omaisesti opiskelija saa myös kohdata ihmisen aidossa vuorovaikutussuhteessa.

Vapaaehtoistoiminta kiinnostaa opinnäytetyön kirjoittajaa myös henkilökohtaisesti ja hänellä on omaa historiaa vapaaehtoistyön parissa. Opiskellessaan sosionomiksi hän suoritti yhden harjoittelun eräässä Suomen mielenterveysseuran kriisikeskuksessa. Harjoittelun aikana tarjottiin mahdollisuutta osallistua vapaaehtoisten koulutukseen ja kirjoittaja toimikin seuraavat viisi vuotta Valtakunnallisessa kriisipuhelimessa. Osasta toimintaa sai vapaasti valittavien opintojen opintoviikkoja, mutta osa perustui puhtaasti vapaaehtoisuuteen ilman hyötynäkökulmaa. Voidaan siis huomata, että vapaaehtoistyön opinnollistamista on tapahtunut jo vuonna 2004, mutta silloin ei kuitenkaan puhuttu vielä opinnollistamisen käsitteestä eikä järjestöissä tapahtuvat harjoittelut kuuluneet jokaisen opiskelijan opintosuunnitelmaan.

Opinnäytetyön teoriaosuudessa määritellään vapaaehtoistoiminnan ja opinnollistamisen käsitteet. Lisäksi perehdytään vapaaehtoistoiminnan yhteiskunnalliseen merkitykseen, tulevaisuudessa tarvittaviin työelämätaitoihin ja sosionomin (AMK) kompetensseihin. Tutkimusosuus koostuu opinnäytetyön toteutuksen ja tulosten raportoinnista sekä johtopäätöksistä ja pohdinnasta.

Opinnäytetyön tutkimusjoukko ovat Metropolia Ammattikorkeakoulun opiskelijat, jotka ovat opinnoissaan osallistuneet vapaaehtoistoimintaan. Vapaaehtoistoiminnan harjoittelun voivat suorittaa kaikki Metropolian opiskelijat, joten vastauksia on myös sosiaalialan ulkopuolelta. Tämän lisäksi vapaaehtoistoiminnan harjoittelun opintojakso on valittavissa Metropolian avoimessa ammattikorkeakoulussa. Kyseessä on vapaaehtoistoiminnan harjoittelun itsearviointimateriaaliin perustuva tutkimus, jonka aineisto on kerätty vuosina 2015-2017. Vastauksia kyselyyn on 134. Opinnäytetyö on laadullinen (kvalitatiivinen) opinnäytetyö, jossa avoimien kysymyksen vastaukset analysoidaan sisällönanalyysillä. Opinnäytetyö on toteutettu osana Verkkovirta-hanketta.

2 Verkkovirta-hanke opinnollistamismallin kehittäjänä

Opinnäytetyö liittyy Haaga-Helia Ammattikorkeakoulun Verkkovirta-työn opinnollistamista verkkoyhteistyönä-hankkeeseen. Hankkeeseen on osallistunut 14 ammattikorkeakoulua Suomessa ja se on toteutettu aikavälillä 1.5.2015-31.12.2017. Metropolian osuutena hankkeessa on ollut kehittää vapaaehtoistoiminnan opinnollistamismallia, ja tämän

opinnäytetyön aiheena on jäsentää ja luokitella opiskelijoiden itsearviointien vastauksia vapaaehtoistoiminnan ja opiskelun näkökulmasta. (Haaga-Helia 2015; Metropolia 2017.)

Haaga-Helian (2015) internetsivujen mukaan Verkkovirta-hankkeen tavoitteena on ollut uusien mallien kehittäminen opintojen opinnollistamiseen:

Verkkovirta-hankkeen tavoitteena on kehittää uusia malleja opintojen aikaisen työn opinnollistamiseen opintopisteiksi ja kehittää uudenlaisia työtä ja opiskelua yhdistäviä muotoja työharjoitteluratkaisujen rinnalle. Työn opinnollistaminen on uusi, vaihtoehtoinen tapa opiskella ammattikorkeakoulussa. Oppiminen viedään luokkahuoneista työpaikoille. Tutkinnossa edellytettävää osaamista hankitaan tekemällä työtä ja kytkemällä työelämässä hankittua kokemusta aiheeseen liittyvään tietoperustaan. Työn opinnollistaminen edistää työssä käyvän opiskelijan ammatillista kehittymistä, nopeuttaa opintojen etenemistä ja tutkintoon valmistumista. (Haaga-Helia 2015.)

Verkkovirta-hankkeen on rahoittanut Euroopan Sosiaalirahasto ja tuen myönsi Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus. Hanke kuuluu Opetus- ja kulttuuriministeriön valtakunnalliseen hankekokonaisuuteen Osuvaa osaamista, Korkeakoulusta työelämään. (Haaga-Helia 2015.)

Vapaaehtoistyötä on tutkittu Suomessa verrattain vähän tai tutkimus on keskittynyt eri toimijoiden näkökulmiin (Marjovuori 2014: 4, 32; Moilanen 2015: 15). Siten vapaaehtoistoiminnan kentälle mahtuu vielä vapaaehtoistoiminnan tutkimusta ja tästä näkökulmasta opinnäytetyön tekeminen vapaaehtoistoiminnan opinnollistamisesta on perusteltua.

Opinnäytetyö on työelämälähtöinen ja sen tarkoituksena on antaa uutta tietoa vapaaehtoistoiminnan opinnollistamisesta opiskelijoiden näkökulmasta. Vapaaehtoistoiminnan harjoittelun itsearviointien kartoittaminen antaa uutta tietoa Metropolialle opintokokonaisuuden kehittämiseen, mutta opinnäytetyöstä on hyötyä myös muille ammattikorkeakouluille. Mahdollisesti tuloksia voidaan hyödyntää myös yleisesti vapaaehtoistoiminnan kehittämisessä, varsinkin jos ajatellaan työn ohella tapahtuvaa vapaaehtoistoimintaa yrityksissä ja muissa organisaatioissa.

3 Vapaaehtoistoiminnasta oppiminen ammattikorkeakouluopinnoissa

3.1 Opinnollistaminen

Vapaaehtoistoiminnasta oppimisen malli on kehitetty *Service Learning*-toimintamallista. Toimintamallin perusteet ovat hahmoteltu jo 1960-luvulla ja sen taustalla on John Deweyn ajatus kokemuksesta oppimisesta. *Service Learning*-toimintamallin hyödyntäminen opinnoissa on vakiinnuttanut paikkansa opiskelijoiden opintosuunnitelmissa ulkomailla, mutta Suomessa sitä on sovellettu varsin vähän. (Manninen & Raatikainen 2014a: 8, 16.)

Mannisen ja Raatikaisen (2014b: 10) mukaan vapaaehtoistoiminnasta oppiminen eroaa joiltain osin *Service Learning*-mallista. Eroja ovat muun muassa palveluiden tuottamisen näkökulma ja opintolaitoksien osallisuus. Molemmissa malleissa tavoitteena on yhteisön vahvistaminen, mutta sitä tavoitellaan erilaisin keinoin. *Service Learning*-mallissa yksi toiminnan tavoite on tuottaa palveluita, kun taas vapaaehtoistoiminnasta oppimisessa tärkeää on opiskelijan opintosuunnitelmaan sisältyvien tavoitteiden toteutuminen ja arvoihin liittyvän osaamisen kehittyminen. Toiminnasta voi syntyä uusia palveluita, mutta se ei ole varsinaisena tavoitteena. Toiminnan ohjauksessa on myös eroja, *Service Learning*-mallissa koulun antamalla ohjauksella on suuri merkitys, kun taas vapaaehtoistoiminnasta oppimisen mallissa ohjaus kuuluu vapaaehtoistoiminnan organisaatiolle.

Osataan!-hankkeessa (2013: 3) työn opinnollistaminen nähdään vaihtoehtoisena tapana oppia ja ammatissa tarvittavaa osaamista hankitaankin työtä tekemällä. Tavoitteena on koulutuksen ja työn tekemisen sujuva yhdistäminen. Opinnollistamisen lähtökohtana on ajatus, että työtä tekemällä opitaan ja kehitytään monipuolisesti. Oppiminen on käytännönläheistä ja teorian tieto yhdistyy työpaikalla käytäntöön. Olennaista työn opinnollistamisessa on tiedon ja taidon arviointi opintojaksojen tavoitteisiin verraten (Kotila ym. [toim.] 2016: 7).

Ennen Verkkovirta-hanketta vapaaehtoistoiminnan opinnollistamista on kehitetty Metropolissa Kamu – kaveriohjausta maahanmuuttajille-hankkeen myötä, joka toimi vuosina 2013-2014 Euroopan sosiaalirahaston rahoittamana. Hankkeen tavoitteena oli kehittää vapaaehtoistoiminnasta oppimisen mallia, joka pohjautuu *Service Learning*-malliin yhteistyössä Metropolian, Keskuspuiston ammattiopiston ja Kalliolan settlementin kanssa.

Hankkeessa Metropolian sosionomiopiskelijat ja Keskuspuiston maahanmuuttajataustaiset nuoret toimivat noin vuoden ajan toistensa KAMUina. Hankkeen tulokset olivat hyviä, sosionomiopiskelijat auttoivat toiminnallaan maahanmuuttajataustaisten nuorten kotoutumista muun muassa tutustumiskäyntien ja erilaisten pelien avulla oppien samalla konkreettisia taitoja ja sosiaalipedagogiikan perusteita. Tärkeiksi asioiksi toiminnassa huomattiin luottamuksellisuus ja tasavertaisuus. (Manninen & Raatikainen 2014a: 3, 13; Manninen & Raatikainen 2014b: 3, 13) Kamun myötä syntyi myös perusta Verkkovirta-hankkeessakin käytetylle vapaaehtoistoiminnan harjoittelun itsearviointilomakkeelle (Raatikainen & Tast 2017: 109).

Aikuisoppimisteorian mukaan oppiminen nähdään hyvin paljon laajemmin kuin pelkääntään luokkahuoneessa tapahtuvaksi oppimiseksi. Teorian mukaan kaikki kohtaamispaiikat, missä ihmiset tapaavat toisiaan, sisältävät mahdollisuuden oppimiselle. Tämän vuoksi kaikki elämäntilanteet sisältävät mahdollisuuden luovuuden, ongelmanratkaisukyvyyn, päätöksentekokyvyyn ja asenteenmuutoksen omaksumiselle. Oppiminen nähdään jatkuvaksi, elämän mittaiseksi prosessiksi. Oppimiseen tarvitaan myös vuorovaikutusta ihmisen ja ympäristön välillä ja tieto onkin sosiaalisen tiedon ja henkilökohtaisen tiedon vaikutusta toisiinsa. (Kolb 1984: 32-34, 36.) Irlannissa kokemusperäinen oppiminen on juurtunut pysyväksi osaksi sosiaalialan oppimiskulttuuria ja sen perusteet tulevat Kolbin (1984) aikuisoppimisteoriasta. Kokemusperäisessä oppimisessa opiskelijat nähdään aktiivisina osallisina oppimisessaan. Palvelujen tarjoajien ja käyttäjien kanssa työskennellessä opiskelijat rakentavat uutta tietoa oppiakseen sosiaalialalla tarvittavia taitoja ja käytäntöjä, jolloin myös itsearvioinnin ja kriittisen päätöksenteon taidot kasvavat. (Mac Dermott & Campbell 2015: 31-32.)

Mac Dermott ja Campbell (2015: 46-47) ovat tutkineet nähdäänkö vapaaehtoistoiminnan organisaatiot vähemmän ammattimaisina oppimispaikkoina ja rajoittaako ne opiskelijoiden ammatti-identiteetin kehittymistä. Tutkimuksen tulokset eivät kuitenkaan vahvista ne väitettä, vaan kolmannen sektorin työpaikat nähtiin arvokkaina oppimisympäristöinä opiskelijoille. Kuitenkin, vapaaehtoistoiminnan organisaatioiden koettiin yhä olevan marginaaliasemassa sosiaalityön koulutuksessa ja harjoitteluissa. Haasteena sosiaalialan kouluttajille, harjoittelupaikkojen tarjoajille ja työntekijöille olisikin kolmannen sektorin harjoittelupaikkojen esille nostaminen.

Myös McSweeney ja Williams (2018: 581, 587-591) ovat keskittyneet tutkimuksessaan irlantilaisten sosiaalialan opiskelijoiden oppimiseen käytännön työssä. Heidän mukaansa

käytännöstä oppiminen on keskeisessä asemassa sosiaalialan oppimisessa vaikuttaen opiskelijan käytännön taitoihin, itsetietoisuuteen ja teorian tiedon soveltamiseen. Tutkimuksessa tunnistettiin neljä teemaa käytännössä oppimisessa. Ensimmäisen teeman nähtiin liittyvän opiskelijan itsenäisesti toimimisen ja vastuun tasapainottamiseen. Opiskelijat tasapainoilivat aloitteen tekemisen ja tarkkailijan roolin välillä. Suorat asiakaskontaktit ja mukavuusalueen ulkopuolelle meneminen nähtiin olennaisiksi osiksi oppimista. Toisena teemana tutkimuksessa huomattiin organisaation toiminnan tunteminen kokonaisuudessaan, sisältäen hyvän ohjauksen ja selkeän roolin opiskelijalle. Ohjaajan kiinnostuneisuus, helposti lähestyttävyyys ja saatavilla olevuus tukivat opiskelijan oppimista. Kolmantena teemana esille nousi opiskelijan omat analyysit ja pohdinnat ennakkokäsityksistään, sosiaalipalveluista sekä kokemuksellisen oppimisen ja teoriaopintojen suhteesta. Neljännen teeman mukaan oppimista tapahtuu koko ajan ja jatkuvasti. Käytännöstä oppiminen ei ollut vain paikka, jossa teoria siirrettiin käytäntöön vaan oppimistilanne itsessään.

Volunteering to learn: Employee development through community action-tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää yrityksen työntekijän kehityksen ja vapaaehtoistyön välistä yhteyttä ja tässä tapauksessa keskityttiin sellaiseen vapaaehtoistyöhön, mikä kehittää vapaaehtoistyöhön osallistuvan nuoren taitoja. Yritysten motiiveja työntekijän vapaaehtoistyön tukemisessa olivat muun muassa yhteiskunnalle takaisin antaminen, vapaaehtoistyön henkilökohtaisen kehityksen välineenä toimiminen, työntekijän sitoutumisen lisääminen, maineen ja brändin vahvistaminen ja se, että vapaaehtoistyö linkittyy organisaation arvoihin. Vapaaehtoistyön kautta koettiin taisteltavan nuorisotyöttömyyttä vastaan ja nuorten nähtiinkin olevan mahdollista tulevaisuuden työvoimaa yrityksissä. Tapoja vapaaehtoistyön toteuttamiselle oli monia, esimerkiksi mentorointi, työpajat, puheenvuorot kouluissa ja erilaiset projektit. Tutkimuksen myötä huomattiin suora yhteys vapaaehtoistyön ja työntekijän kehittymisen välillä. Vapaaehtoistyön kautta voitiin kehittää monia taitoja, kuten yhteisötietoisuutta, itseluottamusta, opetus- ja kommunikaatiotaitoja ja yleensäkin omien taitojen vahvistamista. Työn organisointi kyvyn ja luovuuden nähtiin kasvavan. Vapaaehtoistyö auttoi verkostojen luomisessa, tiimin rakentamisessa ja tiedon saamisessa. (Stuart 2014: 5, 12-13 16, 21.) Vaikka tässä tutkimuksessa tutkittiin vapaaehtoistoiminnan vaikutuksia yritysten työntekijöiden kehittymiseen, voisi olettaa, että tulokset ovat saman suuntaisia opiskelijoiden vapaaehtoistoiminnassa oppimista tutkittaessa.

Grönlundin (2012: 8, 9, 71) mukaan vapaaehtoistyötä voidaan käyttää arvojen, identiteetin ja uskonnollisuuden ilmentämisessä ja että vapaaehtoisuus tarjoaa hyvän pohjan

itsetutkiskelulle ja identiteetin muodostamiselle. Vapaaehtoistoiminnan ja ihmisen henkilökohtaisten arvojen on kuitenkin kohdattava. Näitä arvoja ovat muun muassa tasa-arvoisuus, oikeudenmukaisuus, vapaus, vastuullisuus ja rehellisyys, jotka vastaavat yleisesti myös suomalaisen yhteiskunnan arvoja. Metropoliasa (2018) työn opinnollistamista toteutetaan vapaaehtoistoiminnan harjoittelussa, jonka opiskelija suorittaa itsenäisesti jossain vapaaehtoistoiminnan organisaatiossa. Opiskelijalla on mahdollisuus valita harjoittelupaikka itse, mutta Metropolialla on valinnan tueksi myös lista omista yhteistyökumppaneistaan. Opintojakson opintosuorituksiin kuuluvat vapaaehtoistointaan osallistuminen, orientoivan tehtävän ja toteutussuunnitelman laatiminen sekä itsearviointia. Opintojakson laajuus on viisi opintopistettä eli 135 tuntia, joista 35 tuntia on tarkoitettu orientaatio- ja itsearviointitehtäviin ja 100 suoritetaan vapaaehtoistoiminnan organisaatiossa (Raatikainen & Tast 2017: 107). Vapaaehtoistoiminnan harjoittelun yhtenä tarkoituksena on yhdistää teoriaopinnot työelämään (Manninen & Raatikainen 2014a: 5). Opinnollistamisessa onkin tärkeää, että teoria ja toiminta liitetään vahvasti yhteen. Pelkkä vapaaehtoistointa tai teoria yksinään eivät riitä opinnollistamiseen vaan siihen tarvitaan molemmat osa-alueet.

Työn opinnollistaminen pitää sisällään myös muita mahdollisuuksia kuin vapaaehtoistoinnasta oppimisen. Opintojen voidaan esimerkiksi suunnitella toteutuvan yhä enemmän työpaikalla tai niissä voidaan hyödyntää aiemmin työssä opittuja taitoja ennakoivan hankitun osaamisen tunnustamisen eli HOTin avulla (Puodinketo-Wahlsten, Teuri, Ylönen & Tarr 2017: 7-8; Kangastie & Syväjärvi 2017: 15-16). Metropoliasa aiemmin hankitun osaamisen tunnustamisella ja tunnustamisella (AHOT) tarkoitetaan osaamisen hyväksilukua, jolloin aiempien opintojen, harjoitteluiden, työkokemuksen tai muun osaaminen voidaan lukea osaksi tutkintoa. Haastavuutta työn opinnollistamiseen voi tuoda se, että omaa osaamista voi olla vaikea suhteuttaa opintojaksojen tavoitteisiin. Kuinka opiskelija huomaa, että hänellä on jo opittavaan asiaan liittyviä tietoja ja taitoja, joita voisi käyttää opinnoissa suoraan hyödyksi. Lisäksi oppilaitoksella, jossa opiskelijan opinnot tapahtuvat, on hyvä olla selkeä rakenne työn opinnollistamisesta, jolloin opettajat, oppilaat ja työyhteisöt tietävät mitä hyväksytyyn opintosuoritukseen vaaditaan.

3.2 Vapaaehtoistoiminnan määritelmä

Vapaaehtoistoinnasta voidaan käyttää myös käsitettä vapaaehtoistyö, mutta tässä opinnäytetyössä käytetään asiaa kuvaamaan termiä vapaaehtoistointa. Samaa termiä käytetään myös Metropoliasa vapaaehtoistoiminnan opinnollistamisesta puhuttaessa.

Vapaaehtoistoiminnan voidaan ajatella olevan laajempi käsite kuin vapaaehtoistyö ja kun puhutaan toiminnan palkattomuudesta, on vapaaehtoistoiminnan käsite asiaa paremmin kuvaava kuin vapaaehtoistyö. Käsitellessä aiheeseen liittyvää tutkimusta tai kirjallisuutta, käytetään kirjoittajan käyttämää alkuperäistä termiä. Monissa julkaisuissa vapaaehtoistoiminnan ja vapaaehtoistyön käsitteitä käytetään myös rinnakkain (esim. Willberg 2015b).

Grönlundin (2012: 19) mukaan yhtä yksinkertaista, objektiivista määritelmää vapaaehtoisuudelle ei ole olemassa. Kulttuurinen konteksti vaikuttaa siihen, miten vapaaehtoisuus määritellään ja eroja määrittelyssä näkyy jopa Euroopan maiden sisällä. Tämän vuoksi monissa tutkimuksissa vapaaehtoistoiminta on ensin määritelty kirjallisuuden kautta, jonka jälkeen on kerrottu, mitä vapaaehtoisuus tarkoittaa juuri tässä tutkimuksessa. Myös Willberg (2015b: 6) toteaa, että vapaaehtoistoiminnalla on monia määritelmiä.

Vapaaehtoisuus on ihmisen toimintaa muun muassa tärkeäksi koetun asian puolesta, maailman muuttamista, epäkohtiin puuttumista ja halua tehdä hyvää. Vapaaehtoistoiminnan periaatteisiin kuuluu olennaisesti sen palkattomuus, luottamuksellisuus, suvaitsevaisuus ja autettavan ehdoilla toimiminen. Toiminta perustuu ihmisen vapaaseen tahtoon ja valintaan, sillä jokainen valitsee itse, minkä asian eteen haluaa tehdä vapaaehtoistyötä. (Kansalaisareena 2016.) Tämä toteutuu myös Metropolian (2018) vapaaehtoistyön harjoittelussa harjoittelupaikkaa valittaessa.

Grönlund (2012: 19) pyrkii vapaaehtoistoimintaan liittyvässä tutkimuksessaan rakentamaan ymmärrystä henkilöistä ja vapaaehtoisuuden roolista heidän elämässään, joten hän on valinnut määritelmäksi suhteellisen yksinkertaisen määritelmän. Määritelmän mukaan vapaaehtoisuus on henkilöiden ajan antamista ilman rahallista palkkiota auttaakseen toisia ihmisiä organisoidusti. Monissa määritelmissä perheenjäsenten tai ystävien auttaminen rajataan ulos vapaaehtoisuuden määritelmästä.

Willbergin (2015a: 4) mukaan vapaaehtoistoiminnalla on monia muotoja, mutta yhteistä toiminnalle on omasta halusta toimiminen ilman palkkaa. Myös tässä määritelmässä jätetään oman perhe- ja ystäväpiirin auttaminen vapaaehtoistoiminnan ulkopuolelle. Vapaaehtoistoiminnalla tarkoitetaan sekä yhdistysten, järjestöjen tai muiden tahojen organisoimaa toimintaa, mutta tässä tapauksessa myös organisoimatonta ja epämuodollista

vapaaehtoistoimintaa. Epämuodollisena vapaaehtoistoimintana voidaan nähdä esimerkiksi tuntemattoman ihmisen auttaminen kadulla hänen tarpeestaan lähtien. Toisessa määritelmässään Willberg (2015b: 6) rajaa vapaaehtoistoiminnan ulkopuolelle myös työhön ja opiskeluun liittyvän harjoittelun.

Euroopan unionia koskevan vapaaehtoistyöntutkimuksen loppuraportissa todetaan vapaaehtoistoimintaa ohjaavan muutamien periaatteiden. Vapaaehtoistoiminta tarjoaa tien yhteisöihin osallistumiselle, mahdollistaa ihmisiä ja yhteisöjä ottamaan kantaa ihmisten hyvinvointiin, ympäristöön sekä sosiaalisiin tarpeisiin ja huoliin sekä on palkatonta eikä korvaa palkattuja työntekijöitä tai uhkaa palkattujen työntekijöiden työtä. (GHK 2010: 22.) Nämä periaatteet ovat lähellä Grönlundin (2012: 19), Willbergin (2015a: 4) ja Kansalaisareenan (2016) vapaaehtoistoiminnan määritelmiä, mutta ottavat huomioon myös yhdistyksen tai järjestön työntekijän näkökulman. Vapaaehtoistoiminta ei siis voi korvata palkattuja työntekijöitä tai heidän työtänsä.

Voidaan pohtia, onko opiskelijoiden opintojen sisällä tekemä vapaaehtoistoiminta oikeasti vapaaehtoistoimintaa, jos siitä saa opintopisteitä. Kärsiikö tällöin vapaaehtoistoiminnan palkattomuuden periaate? Monissa vapaaehtoistoiminnan määritelmässä korostuu kuitenkin palkattomuutta ajatellessa rahallinen korvaus. Kansalaisareenan (2016) mukaan vapaaehtoisuus on kaksisuuntainen prosessi, jossa vapaaehtoistyö hyödyttää molempia osallistujapuolia. Vapaaehtoisen hyötynäkökulmasta opitaan uusia taitoja, tutustutaan uusiin ihmisiin ja saadaan uusia kokemuksia. Voisi nähdä, että juuri nämä osat alueet ovat tärkeitä myös vapaaehtoistoiminnan opinnollistamisessa.

Yhteistä vapaaehtoistoiminnan määrittelyssä on se, että toiminta nähdään henkilön omaan valintaan pohjautuvana palkattomana toimintana. Kirjallisuuden pohjalta tässä opinnäytetyössä vapaaehtoistoiminta määritelläänkin organisoiduksi vapaaehtoisuuteen perustuvaksi palkattomaksi toiminnaksi, jota opiskelija voi kuitenkin hyödyntää oppiakseen. Vapaaehtoistoiminnasta on mahdollista saada opintosuorituksia ilman, että vapaaehtoisuuden olennaiset perusajatukset kärsivät.

3.3 Vapaaehtoistoiminnan yhteiskunnallinen merkitys

Kansalaisareenan (2016) mukaan vapaaehtoistoiminta on arvokasta sekä yksilöille että yhteiskunnalle. Vapaaehtoistoiminta on mukana luomassa yhteiskunnallista luot-

tamusta ja sosiaalista pääomaa, johon perustuu myös yhteiskunnan taloudellinen kehitys. Vapaaehtoinen toimii itselleen tärkeäksi kokemansa asian puolesta, mihin liittyvät ajatukset maailman muuttamisesta, epäkohtiin puuttumisesta ja hyvän tekemisestä. Toiminnan luonteeseen kuuluu sen palkattomuus ja jokainen vapaaehtoinen voi itse valita kohteen, jonka puolesta haluaa vapaaehtoistoimintaa toteuttaa.

Palveluissa vapaaehtoistoiminta ei korvaa ammattityötä, eikä sen oikeastaan voida ajatella myöskään täydentävän sosiaalialan palveluita. Kuitenkin se tuo omanlaisensa, arvokkaan lisänsä ihmisten kanssa toimimiseen. Vapaaehtoisena voi toimia kuka tahansa iästä, asuinpaikasta, sukupuolesta riippumatta omien kykyjensä, aikataulujensa ja voimavarojensa mukaisesti. Vapaaehtoisuus hyödyttää sekä sen tekijää että sen kohdetta. Vapaaehtoisuuden myötä ihminen voi oppia uusia taitoja, tutustua uusiin ihmisiin ja saada uusia kokemuksia. Yhteiskunnallisesti vapaaehtoistoiminnalla on suuri merkitys yksinäisyyden ja syrjäytymisen ehkäisyssä sekä osallisuuden lisäämisessä. Huomioitavaa on myös se, että vapaaehtoistoiminta ei rajoitu pelkästään sosiaalialaan, vaan sen myötä on mahdollisuus edistää esimerkiksi kulttuuria ja taidetta, urheiluseurojen toimintaa, luonnon ja ympäristön siisteyttä ja edistää eläinten hyvinvointia. (Kansalaisareena 2016.)

Vapaaehtoistoiminnan nähdään kuuluvan olennaiseksi osaksi kolmannen sektorin toimintaa, jonka muodostavat erilaiset yhdistykset, järjestöt ja säätiöt. Muita sektorijaon mukaisia toimijoita ovat yksityinen sektori (yritykset) ja julkinen sektori (valtiot ja kunnat). Neljänneksi yhteiskunnan sektoriksi voidaan nähdä perheet ja kotitaloudet. Kolmannelle sektorille tyypillisiä piirteitä ovat eettisyys, yhteisöllisyys, joustavuus, valinnanvapaus ja vapaaehtoisuus. Järjestöt tekevät työtä ihmisten tai tietyn asian, aatteen ja yhteisön hyväksi. (Berghäll 2018.) Suomessa on suunniteltu sote-uudistusta, jonka mukaisesti koko julkinen sosiaali- ja terveydenhuolto uudistettaisiin vuonna 2020 valtion ja kuntien toimesta. Uudistuksessa vastuu kuntien järjestämistä sosiaali- ja terveyspalveluista siirtyisi 1.1.2021 kahdeksalletoista uudelle maakunnalle. Tavoitteena uudistuksessa on sosiaali- ja terveyspalveluiden tehokkuuden lisääminen ja palveluiden saamisen yhdenvertaistaminen. (Valtioneuvosto 2018a.)

Sote-uudistuksen yhtenä tavoitteena on myös palvelujen piiriin pääsemisen parantaminen asiakkaan valinnanvapautta lisäämällä. Tulevaisuudessa tarkoituksena on, että asiakas voi valita vapaammin maakunnan, yksityisen yrityksen tai järjestön tuottaman palvelun välillä. (Valtioneuvosto 2018a.) Tällöin uudistus vaikuttaa myös kolmannen

sektorin ja niin ollen myös vapaaehtoisten toimintaan. Vielä tässä vaiheessa on vaikea määrittellä, millaisia uudistuksen vaikutukset kolmanteen sektoriin ovat. Aiheesta on kuitenkin käyty keskusteluita ja kannanottoja vapaaehtoistoiminnan turvaamiselle on esitetty esimerkiksi Mannerheimin Lastensuojeluliiton taholta. Kannanoton mukaan sote-uudistuksen tavoitteita ei voida saavuttaa, ellei järjestöjen toimintaa maassa varmisteta rahoituksella ja lainsäädännöllä. Järjestöjen vapaaehtoistoiminta on kustannustehokasta, matalan kynnyksen ja varhaisen tuen mahdollistavaa toimintaa, mikä kuitenkin tarvitsee rahoitusta toiminnan laadun ja jatkuvuuden takaamiseksi. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2017.) Samalla linjalla on eri järjestöjen yhteinen kannanotto sote-uudistukseen. Sen mukaan maakunnilla tulee olla mahdollisuus avustaa järjestötoimintaa samoin tavoin kuin kuntienkin ja muutosvaiheen avustusten järjestäminen on turvattava. Ennen kaikkea kannanotossa korostetaan kuntien ja maakuntien yhteistyötä järjestöjen tukemiseksi ihmisten hyvinvoinnin edistämiseksi. (Soste 2017.)

Vapaaehtoistoiminnan vaikutuksesta kansantalouteen ja vapaaehtoisten määrästä Suomessa on saatu vaihtelevia tuloksia tutkimuksesta ja tutkimusvuodesta riippuen. Laasasen (2011: 7, 9, 19) vuonna 2010 tekemän tutkimuksen mukaan vapaaehtoistyön kansantaloudellinen arvo nousee vuosittain keskimäärin noin 132 miljoonaan euroon, minkä perusteella todettiin että, vapaaehtoistoiminnan rahallinen arvo on huomattava ja korostaa järjestöjen vapaaehtoistyön merkitystä yhteiskunnassa. Vapaaehtoistoiminnan arvoksi muodostui noin 12 euroa tunnilta, kun kulut vastaavasti olivat noin kaksi euroa. Jo tästä voi huomata vapaaehtoistoiminnan rahallisen arvon yhteiskunnalle, varsinkin kun toiminta jo itsessään koetaan positiiviseksi voimavaraksi yhteisöille. Vaikka vapaaehtoistoiminnassa korostuu toiminnan palkaton luonne ja varsinaista palkkaa toiminnasta ei makseta, koostuvat toimintaan vaikuttavat kulut esimerkiksi vapaaehtoistoiminnan suunnittelusta, kehittämisestä ja vapaaehtoisten kouluttamisesta.

Jos ajatellaan, että tutkimuksen mukaan vuonna 2015 noin joka kolmas ihmisistä kertoi tehneensä vapaaehtoistyötä viimeisimmän kuukauden aikana ja käyttäneensä siihen keskimäärin 18 tuntia aikaa, voidaan numeroista huomata suora yhteys maan talouteen (Kansalaisareena ry 2015). Vapaaehtoisten panosta järjestöjen toiminnassa olisi vaikea täyttää palkattujen työntekijöiden voimin ja se tulisi myös yhteiskunnalle kalliiksi. Voidaan miettiä, pystyisikö julkinen sektori tuottamaan yhtä paljon ennalta ehkäiseviä ja ihmistä tukevia palveluita ilman järjestöjen panosta sosiaali- ja terveysalan kentälle. Kuitenkin, kun puhutaan vapaaehtoistoiminnan hyödyistä yhteiskunnalle, puheessa korostuvat hy-

vin erilaiset arvot kuin rahalliset painoalueet, esimerkiksi yhteiskunnan toimivuus, ihmisten välinen luottamus ja välittäminen (esim. Grönlund 2012: 9, 15-18; Marjovuori 2014: 4; Kansalaisareena 2016).

4 Sosionomin (AMK) kompetenssit

Metropolia Ammattikorkeakoulun (2015: 3) opetussuunnitelman mukaan sosionomi (AMK) koulutuksen tarkoituksena on tuottaa sosiaalipedagogista osaamista ja muuttuviin vaatimuksiin vastaavaa kekseliästä asiantuntijuutta. Sosionomi vaikuttaa yhteiskunnassa sosiaalisen osallisuuden, yhdenvertaisuuden ja hyvinvoinnin edistämiseksi sekä tekee työtä huono-osaisuuden ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi yhteistyössä yksilöiden ja yhteisöjen kanssa. Koulutuksen jälkeen sosionomilla on mahdollisuus sijoittua hyvin monenlaisiin tehtäviin, kuten esimerkiksi varhaiskasvatukseen, lastensuojelun, perheyön, nuorisotyön ohjaus- ja kasvatustehtäviin, vanhustyön, vammaistyön tai päihde- ja mielenterveystyön kentille (Metropolia 2016). Sosionomin työlle luonnollista on, että sitä tehdään eri-ikäisten ihmisten kanssa heidän omissa elinympäristöissään. Sosionomi osaa arvostaa arkielämän moninaisuutta ja sosiaalipedagogisen osaamisen avulla voidaan vaikuttaa ihmisten toimintaedellytyksiin ja edistää voimaantumista. Sosiaalialan asiantuntijuus näkyy muun muassa asiakaslähtöisenä ja osallistavana työotteena. (Metropolia Ammattikorkeakoulu 2015: 3.)

Metropolia Ammattikorkeakoulun (2015: 3) sosionomi (AMK) -tutkinnon opetussuunnitelma perustuu tiettyihin kompetensseihin eli osaamisalueisiin, joita ovat sosiaalialan eettinen osaaminen, viestintä- ja vuorovaikutusosaaminen, ohjauksellinen osaaminen, osallistava ja kriittinen yhteiskuntaosaaminen, tutkimuksellinen kehittämisosaaminen ja työyhteisö- ja johtamisosaaminen. Sosionomitutkinnon kompetenssit määriteltiin yhteinäisiksi eri ammattikorkeakoulujen kesken vuonna 2006 ja päivitettiin uudelleen 2010, mutta suuntautumisvaihtoehdot ja erityisosaamisalueet voivat kuitenkin vaihdella oppilaitosten välillä (Sosiaalialan AMK -verkosto 2010).

Eettinen osaaminen on tärkeä osa sosiaalialan osaamista ja sosionomi (AMK) sitoutuu työssään toimimaan sosiaalialan arvojen ja ammattieettisten periaatteiden mukaisesti. Työn tekemiseen liittyvät henkilökohtainen ihmiskäsitys ja arvomaailma, joiden merkitys tulee ottaa huomioon asiakkaiden kanssa tehtävässä työssä. Jokainen ihminen nähdään

ainutlaatuisena ja sosionomin tehtävänä onkin edistää ihmisoikeuksia, tasa-arvoa ja suvaitsevaisuutta sekä ehkäistä huono-osaisuutta. Myös oman toiminnan arviointi, tunteiden käsitteleminen ja omien rajojensa tunnistaminen ovat olennainen osa sosiaalialan eettistä osaamista. (Metropolia Ammattikorkeakoulu 2015: 4.) Samanlaiset teemat tulevat esille Talentian (2017: 3, 7) Etiikkaoppaassa, mikä sisältää sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. Julkaisun mukaan yhteiskunnallisessa muutoksessa sosiaalialan ammattietiikan merkitys korostuu yhä enemmän. Sosiaalialan työntekijältä edellytetään soveltuvan koulutuksen lisäksi oman osaamisen päivittämistä ja jatkuvaa kehittämistä, minkä lisäksi tarvitaan myös eettistä osaamista. Sosiaalialan arvoja ovat ihmisarvo, ihmisoikeudet ja sosiaalinen oikeudenmukaisuus, jotka ovat myös sosiaalialan keskeiset eettiset periaatteet ja ammattietiikan lähtökohdat.

Tarkemmin eriteltyinä eettiset periaatteet sisältävät:

- ihmisen oikeuden ilmaista tunteitaan ja kielteisiä kokemuksiaan
 - arvostavan vuorovaikutuksen ja luottamuksen
 - itsemääräämisoikeuden ja osallisuuden
 - jokaisen ihmisen ainutlaatuisen kokonaisuuden huomioon ottamisen
 - ihmisen voimavarojen ja vahvuuksien huomioimisen
 - oikeuden osuuteen voimavaroista
 - yhdenvertaisuuden
 - epäoikeudenmukaisten toimintatapojen ja käytäntöjen vastustamisen
 - syrjinnän vastustamisen ja erilaisuuden hyväksymisen.
- (Talentia 2017: 7.)

Kuten aiemmin tulevaisuuden työelämän taitoja pohdittaessa tuli ilmi, pelkkä ammattitaito ja teoriatieto eivät enää pelkästään riitä työelämässä vaan tarvitaan taitoja vaihtoehtoisten toimintatapojen etsimiseksi ja toisinajattelemiseksi. Näitä taitoja voidaan kehittää opinnoissa yhteisöllisen oppimiskäsityksen mukaisesti toisten kanssa vuorovaikutuksessa ja osallistumalla. (Elinkeinoelämän keskusliitto 2011: 11, 16.) Sosiaalialan ammatilliset taidot ja tiedot eivät myöskään aina anna suoria vastauksia eettisiin ongelmiin ja kysymyksiin. Eettinen osaaminen on taito, mikä sekin kehittyy ja kypsyy ajan myötä työssä vastaantulevissa tilanteissa ja niitä käsiteltäessä työyhteisössä sekä moniammatillisessa yhteistyössä. (Talentia 2017: 7, 31.)

Viestintä- ja vuorovaikutusosaaminen on yksi sosionomin (AMK) kompetensseista. Metropolia Ammattikorkeakoulun (2015: 4) opintosuunnitelman mukaan sosionomi osaa yksilöitä ja yhteisöjä osallistavan vuorovaikutus- ja yhteistyösuhteen ihmisten moninaisuutta kunnioittaen. Työote on voimavarakeskeinen. Viestintäosaamiseen liittyvät myös erilaiset dokumentointi- ja raportointitavat sekä muut erilaiset viestinnän menetelmät.

Vuorovaikutusosaamisen taito näkyy moniammatillisissa verkostoissa sosiaalialan asiantuntijuutena. Tulevaisuuden työelämäntaitoja ajatellessa teknologinen kehitys asettaa uusia haasteita työntekijöille ja tietotekniset taidot korostuvat (Davies, Fidler & Gorbis 2011: 3-12). Ohjauksellinen osaaminen liittyy vahvasti viestintä- ja vuorovaikutusosaamiseen. Ohjauksellinen osaaminen on yksilön ja yhteisön tavoitteellista tukemista, ohjausta ja kasvatusta, jolloin eri toimijoiden, yksilön ja yhteisön kanssa yhteistyössä pyritään edistämään voimaantumista ja osallisuutta. Osallisuutta vahvistetaan esimerkiksi yksilöiden vaikutusmahdollisuuksista huolehtimalla ja olennaista on taito tukea ja ohjata erilaisia asiakkaita heidän arjessaan erilaisissa elämäntilanteissa. Myös ohjaukselliseen osaamiseen kuuluvat suunnittelu, dokumentointi, arviointi ja toiminnan kehittäminen, aivan kuten viestintä- ja vuorovaikutusosaamiseenkin. (Metropolia Ammattikorkeakoulu 2015: 4-5.)

Osallistavassa ja kriittisessä yhteiskuntaosaamisessa sosionomi (AMK) ymmärtää yksilön ja yhteiskunnan välisen yhteyden ja ihmisten toimintaedellytysten ja yhteiskunnallisen päätöksenteon suhteen. Syrjäyttävien rakenteiden hahmottaminen, ennaltaehkäisevien menetelmien osaaminen ja hyvinvointia tukevien virallisten ja epävirallisten rakenteiden tunnistaminen on tärkeää. Sosionomi osaa ennakoida palveluiden muutoksia ja pystyy osallistumaan niiden tuottamiseen ja kehittämiseen. Myös tähän osaamisalueeseen kuuluu yhteisöllisyyden ja osallisuuden vahvistaminen sekä moniammatillisissa työryhmissä toimiminen. (Metropolia Ammattikorkeakoulu 2015: 5.)

Tutkimuksellisen kehittämisosaamisen mukaisesti sosionomi (AMK) osaa suunnitella, toteuttaa, arvioida ja raportoida työhönsä liittyviä tutkimuksia ja hankkeita. Kriittinen arviointi, käytännön ja teoretiedon yhdistäminen ovat osa tätä kompetenssia. Sosionomilla onkin taito ratkaista käytännöstä esille tulleita ongelmia ja uudistaa työelämän käytänteitä. Työyhteisö- ja johtamisosaamista ajatellen, sosionomi osaa toimia työyhteisön jäsenenä ja myöskin johtaa työyhteisöä muutostilanteissa. Lisäksi hän ymmärtää taloudelliset vaikutukset ja osaa ylläpitää työyhteisön hyvinvointia. Johtamisosaamiseen nähdään kuuluvan myös sosiaalialan kehittäminen moniammatillisesti. (Metropolia Ammattikorkeakoulu 2015: 5.)

Sosionomin osaamisalueet ovat jaoteltu kuuteen eri osioon, joita käsitelimme lyhyesti aiemmassa. Kompetensseissa toistuvat tietyt teemat, jotka liittyvät sosiaalisuuteen, kuten yhteistyön ja vuorovaikutuksen merkitykseen, osallisuuden vahvistamiseen sekä ih-

misten ja heidän elämiensä moninaisuuden ymmärtämiseen. Sosiaalisten teemojen lisäksi esille tulivat toiminnan suunnitteluun, dokumentointiin, arviointiin ja kehittämiseen liittyvät taidot. Tulevaisuuden työelämäntaitoja pohdittaessa esille nousevat monikulttuuriset-, sosiaaliset- ja innovaatiotaidot (Davies, Fidler & Gorbis 2011: 3-12; Elinkeinoelämän keskusliitto 2011: 4, 11-13, 16; Työ- ja elinkeinoministeriö 2012: 1-2, 9, 12). Työntekijältä odotetaan tulevaisuudessa yhteistyökykyä, kehittämishalukkuutta, kekseliäisyyttä ja ongelmanratkaisukykyä. Kun verrataan sosionomin kompetensseja ja tulevaisuuden työelämäntaitoja, voidaan havaita tiettyjä yhteisiä nimittäjiä. Sosiaaliset taidot ovat keskeisessä osassa tulevaisuuden työelämän osaamista, mitä sosionomikoulutuksessa painotetaan yhteistyön, vuorovaikutuksen ja osallisuuden kautta. Yhteistyötä tehdään asiakkaiden kanssa vuorovaikutuksessa ja moniammatillisia työryhmiä hyödyntäen. Monikulttuuriset taidot voidaan nähdä eri kulttuurien tuntemiseksi ja erilaisten kielten osaamiseksi, mutta myös ihmisten erilaisuuden ja moninaisuuden ymmärtämiseksi. Innovaatiotaidot sisältävät kehittämishalukkuuden, kekseliäisyyden ja ongelmanratkaisukyvyyn. Sosionomin koulutuksessa näitä osaamisalueita painotetaan esimerkiksi viestintä- ja vuorovaikutusosaamisessa, tutkimuksellisessa kehittämisosaamisessa ja työyhteisö- ja johtamisosaamisessa.

5 Tulevaisuuden työelämätaidot

Aarnikoivun (2010: 7, 39-40, 148) mukaan työelämätaidoista puhuttaessa on yleensä keskitytty työntekijän osaamiseen ja ammattitaitoon. Työelämätaidot koostuvat kuitenkin ammatillisen osaamisen lisäksi myös uranhallintaan ja yleisiin työelämässä ja työyhteisössä toimimiseen liittyvistä taidoista. Kaiken kaikkiaan työelämätaidot sisältävät kaikki ne taidot, kyvyt ja valmiudet, joita tarvitaan työelämässä ja olennaista on, että näitä taitoja on mahdollista myös kehittää. Työ- ja elinkeinoministeriö on laatinut vuonna 2012 työelämän kehittämisstrategian yhteistyössä useiden asiantuntijoiden kanssa. Strategian tavoitteena on tehdä Suomen työelämästä Euroopan paras vuoteen 2020 mennessä. Tavoitteen saavuttamiseksi työpaikoilla tulisi keskittyä muutamiin osa-alueisiin, joita ovat innovointi ja tuottavuus, luottamus ja yhteistyö, työhyvinvointi ja terveys sekä osaava työvoima. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2012: 1-2, 9, 12.) Strategian pohjalta voidaan ajatella, että myös tulevaisuuden työelämätaidot liittyvät näihin teemoihin. Tulevaisuudessa työntekijältä vaaditaan osaamista, kehittämishalukkuutta, kekseliäisyyttä ja yhteistyökykyä.

The University of Phoenix Research Institute on laatinut raportin, jossa pohditaan työelämän muutoksia ja tulevaisuuden työelämätaitoja vuonna 2020. Raportin mukaan työelämän muutokset tulevat liittymään ihmisten eliniän odotusten kasvamiseen urakehitykseen ja oppimiseen vaikuttaen, teknologian kehittymiseen ja maapallon yhtenäistymiseen. Muutoksien myötä myös työntekijöiltä työelämässä vaadittavat taidot muuttuvat. Sosiaalialaa ajatellen sosiaalinen älykkyys sekä monikulttuuriset- ja tietotekniset taidot korostuvat. Lisäksi tarvitaan syvempien tarkoitusten ymmärtämistä ja ongelmanratkaisukykyä. (Davies, Fidler & Gorbis 2011: 3-12.) Kansalaisareenan (2016) mukaan yksi vapaaehtoistoiminnan periaatteista on suvaitsevaisuus ja Metropolian (2018: Vapaaehtoistoiminnan harjoittelun ohje opiskelijalle) vapaaehtoistoiminnan harjoittelussa opiskelijan yleisinä tavoitteina on edistää oikeudenmukaisuutta, ihmisoikeuksia ja yhdenvertaisuutta. Vapaaehtoistoiminnan luonteeseen kuuluu erilaisten ja monenlaisissa tilanteissa olevien ihmisten kanssa yhteistyössä toimiminen, jolloin opiskelijan monikulttuuristen taitojen on mahdollisuus kehittyä.

Student Needs 2025+ projektissa on tutkittu sitä, millaisia työelämätaitoja opiskelijat tarvitsevat siirtyessään työelämään. Tutkimuksen mukaan työelämän teknologisoituminen, sen kehittyminen ja automatisoituminen, muuttaa työn suorittamista ja sen organisointia. Tulevaisuudessa opiskelija kohtaa yhä suurempaa kilpailua työelämään siirtyessään, jolloin myös työssä eteneminen on entistä haastavampaa. Tällöin koulutuksesta saatu pätevyys on tärkeää työmarkkinoille pääsemiseksi. (Swanson 2017: 165-168.)

Euroopan komission (2018a) mukaan työelämä kehittyy jatkuvasti ja siten myös työelämässä tarvittavat taidot muuttuvat ajan myötä. Pysyäkseen kehityksessä mukana, ihmiset tarvitsevat tiettyjä perustaitoja, joihin sisältyvät kirjalliset ja kielelliset sekä matemaattiset, tieteelliset ja digitaaliset taidot. Tämän lisäksi tarvitaan kuitenkin vielä transversaalisia taitoja, kuten kykyä oppia ja aloitteellisuutta. Tavoitteena onkin vuoteen 2020 mennessä tehdä elämänmittaisesta oppimisesta todellisuutta, parantaa koulutuksen laatua ja lisätä tasavertaisuutta sekä kansalaisten aktiivisuutta (Euroopan komissio 2018b).

Sitra (2017a) julkaisee vuosittain listan globaaleista muutosilmiöistä, joita kutsutaan megatrendeiksi. Vuonna 2017 megatrendit käsittelivät työtä ja toimeentuloa, demokratiaa ja osallisuutta sekä kasvua ja edistystä. Megatrendit ovat pitkäkestoisia, hitaasti muuttuvia ja toisiinsa liittyviä ilmiöitä, joiden tavoitteena on toimia keskustelunavaajina, ymmärryksen lisääjinä ja ennakkoinnin mahdollistajana. Sitran (2017b; 2017c) mukaan työn mur-

roksesta on puhuttu jo pitkään, mutta tällä hetkellä ei ole vielä tietoa siitä, mitä työn murros oikeasti tarkoittaa. Ajatuksena kuitenkin on, että vuonna 2040 haluamme hyvää työtä ja elämää. Julkisessa keskustelussa on puhuttu työpaikkojen katoamisesta ja toisaalta taas mahdollisuuksista uudenlaisista työtavoista. Näkemys on, että taidot haastavat tiedot, kun ihmisten saama tietomäärä esimerkiksi internetin avulla kasvaa. Samalla kuitenkin kriittisen ja analyyttisen ajattelun ja osaamisen tarve nousee suureksi.

Sosiaalinen pääoma korostuu tulevaisuudessa hyvinvoinnin, mutta myös työelämän näkökulmista. Sosiaalinen pääoma tarkoittaa erilaisia verkostoja ja niissä syntyvää luottamusta ja vastavuoroisuutta ja sitä muodostuu osallistumalla esimerkiksi erilaisten ryhmien toimintaan, kansalaistoimintaan ja vapaaehtoistyöhön. Verkostoiksi nähdään myös toisten auttaminen ja kanssakäynti ystävien ja tuttujien kanssa. Tulevaisuudessa eriarvoisuus nousee polttavaksi kysymykseksi yhä useammassa maassa. Megatrendin mukaan työn murros ja globalisaatio ovat jakaneet ihmisiä hyvä- ja huono-osaisiin ja tulo- ja hyvinvointierojen lisääntyessä yhteiskunta voi heikentyä. (Sitra 2017c.) Ihmisten eriarvoisuus on asia, johon voimme sosiaaliolla vaikuttaa kasvattamalla sosiaalista pääomaa luomalla osallisuutta ja vastavuoroisuutta esimerkiksi vapaaehtoistoiminnan kautta. Sosiaalisen pääoman korostumisen ja eriarvoisuuden mahdollisen lisääntymisen lisäksi tulevaisuuden megatrendit liittyvät hyvin paljon teknologian kehittymiseen, ihmisten eliniän pitenemiseen ja elinikäiseen oppimiseen, globalisaatioon ja luovuuteen (Sitra 2017c). Nämä trendit ovat hyvin samansuuntaisia kuin mitä *The University of Phoenix Research Institute* raportoi työelämän muutoksia ja tulevaisuuden työelämäntaitoja koskevassa raportissaan (Davies, Fidler & Gorbis 2011: 3-12).

Oivallus-hankkeessa on tarkasteltu sitä, millaisia työelämäntaitoja tulevaisuudessa tarvitaan ja miten niitä voidaan kehittää, vuosina 2008-2011. Hankkeen loppuraportin mukaan työelämän ajatellaan tulevaisuudessa olevan yhä enemmän verkostoituneempaa ja avoimempaa. Työntekijältä tarvitaan kykyä ja halua tehdä työtä uudella tavalla. Muita olennaisia osaamisalueita ovat muun muassa verkosto-osaaminen, kansainvälisyys, teknologiaosaaminen ja palveluosaaminen. Näkyvissä on suuntaus, jolloin pelkkä ammattitaito ja teoria- ja kirjatiieto eivät enää pelkästään riitä työelämässä vaan tarvitaan taitoja vaihtoehtoisten toimintatapojen etsimiseksi ja toisinajattelemiseksi. Näitä taitoja voidaan kehittää opinnoissa yhteisöllisen oppimiskäsityksen mukaisesti toisten kanssa-vuorovaikutuksessa ja osallistumalla. (Elinkeinoelämän keskusliitto 2011: 4, 11-12, 16.)

Strategioissa, raporteissa ja hankkeissa yhdistyvät tietyt ajatukset tulevaisuuden työelämätaidoista. Näitä ovat monikulttuuriset-, sosiaaliset- ja innovaatiotaidot (Davies, Fidler & Gorbis 2011: 3-12; Elinkeinoelämän keskusliitto 2011: 4, 11-12, 16; Työ- ja elinkeinoministeriö 2012: 1-2, 9, 12). Työntekijältä odotetaan tulevaisuudessa yhteistyökykyä, kehittämishalukkuutta, kekseliäisyyttä ja ongelmanratkaisukykyä. Oivallus-hankkeen mukaan yhden työntekijän ei kuitenkaan tarvitse osata kaikkea itse nyt eikä tulevaisuudessakaan, vaan ryhmässä toimien erilaisia osaamisalueita hyödyntäen voimme saavuttaa onnistuneen lopputuloksen (Elinkeinoelämän keskusliitto 2011: 13). Vapaaehtoistoimintaa koskevassa tutkimuksessa on huomattu yhteys vapaaehtoistoiminnan ja työntekijän kehittymisen välillä. Vapaaehtoistoiminnan on koettu vahvistavan esimerkiksi työntekijän kommunikaatiotaitoja, yhteisötietoisuutta ja itseluottamusta. Työn organisointikyvyn ja luovuuden nähtiin kasvavan. Vapaaehtoistointia auttoi myös verkostojen luomisessa, tiimin rakentamisessa ja tiedon saamisessa. (Stuart 2014: 16, 21.) Näistä taidoista osa, kuten kommunikaatiotaidot, verkostot ja luovuus, liittyvät tulevaisuuden työelämätaitoihin, joiden voidaankin ajatella kasvavan vapaaehtoistoiminnan opinnollistamisessa.

Työ- ja elinkeinoministeriön (2012: 21) strategian mukaan työssä oppimista tulisi kehittää niin, että työ ja oppiminen muodostavat kokonaisuuden. Vapaaehtoistoiminnan opinnollistamisessa tavoitteena onkin juuri viedä oppiminen työpaikoille, joten se on osaltaan vastaamassa strategian mukaisen työtavan kehittämiseen ja tukemassa opiskelijan tulevaisuuden työelämätaitoja. Sosiaalialan vaatimaa osaamista hankitaan yhdistämällä teorialtieto ja käytäntö toisiinsa, mikä osaltaan edistää opiskelijan ammatillista kehitystä. (Haaga-Helia 2015.)

6 Tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyölle on laadittu teoreettinen viitekehys ja tutkimustehtävä. Opinnäytetyön teoriaosuudessa määritellään vapaaehtoistoiminnan ja opinnollistamisen käsitteet, minkä lisäksi syvennytään tulevaisuuden työelämätaitoihin, sosionomin (AMK) kompetensseihin ja vapaaehtoistoiminnan merkitykseen yhteiskunnassa. Tutkimustehtävänä on kartoittaa ammattikorkeakouluopiskelijoiden kokemuksia vapaaehtoistoiminnassa oppimisesta vapaaehtoistoiminnan harjoittelun pohjalta kerätyn arviointimateriaalin pohjalta. Tutkimuskysymyksiksi muodostuivat:

1 Millaisia taitoja opiskelijat oppivat vapaaehtoistoiminnan harjoittelussa?

2 Millaisia yhteiskunnallisia merkityksiä opiskelijat antavat vapaaehtoistoiminnalle?

Tässä opinnäytetyössä aineisto on ollut kerättyä ennen opinnäytetyön tekemisen aloittamista, mikä on osaltaan määrittänyt opinnäytetyön prosessin etenemistä. Teoriaan tutustuttiin kirjallisuuskatsauksen muodossa ennen tutkimuskysymysten määrittelyä, mutta teoria on koko ajan elänyt ja syventynyt prosessin mukana. Tutkimuskysymysten määrittelyn aikana tutkimusmateriaali oli jo siirretty Excel-taulukosta luettavaan muotoon Word-ohjelmaan ja ajatuksena oli, että materiaalista on mahdollista saada vastauksia tutkimuskysymyksiin. Lisäksi tutkimuskysymysten määrittelyssä on otettu huomioon opinnäytetyön toimeksiantajan ajatukset siitä, millaista tietoa tarvitaan vapaaehtoistoiminnan harjoittelun kehittämiseksi.

Teorian tarkoituksena opinnäytetyössä on ollut käsitteiden määrittelemine ja teemojen selventäminen kirjallisuuden ja tutkimusten kautta. Tulevaisuuden työelämän taitojen ajatellaan liittyvän erilaisten strategioiden, raporttien ja hankkeiden pohjalta monikulttuurisiin-, sosiaalisiin- ja innovaatiotaitoihin (Davies, Fidler & Gorbis 2011: 3-12; Työ- ja elinkeinoministeriö 2012: 1-2, 9, 12). Työntekijältä odotetaan tulevaisuudessa yhteistyökykyä, kehittämishalukkuutta, kekseliäisyyttä ja ongelmanratkaisukykyä. Vastaavasti opiskelijoiden antamia merkityksiä vapaaehtoistoiminnalle on tarkoitus peilata esimerkiksi Kansalaisareenan (2016) näkemyksiin vapaaehtoistoiminnan merkityksestä yksilöille ja yhteiskunnalle. Sen mukaan vapaaehtoistyö tuo yhteiskunnalle esimerkiksi luottamusta ja sosiaalista pääomaa, mihin myös yhteiskunnan taloudellinen kehitys perustuu. Suomessa vapaaehtoistyön avulla edistetään ihmisten hyvinvointia, ehkäistään muun muassa yksinäisyyttä ja syrjäytymistä sekä lisätään osallisuutta. (Kansalaisareena 2016.)

Opinnäytetyön tutkimusjoukko ovat Metropolia Ammattikorkeakoulun opiskelijat, jotka ovat opinnoissaan osallistuneet opintojaksoon (5op). Vapaaehtoistoiminnan harjoitteluun voivat osallistua Metropolian kaikkien alojen opiskelijat, joten aineistossa on vastauksia myös sosiaalialan ulkopuolelta. Tämän lisäksi opintojaksolle ovat voineet osallistua kaikki vapaaehtoistoiminnasta ja siitä oppimisesta kiinnostuneet avoimen ammattikorkeakoulun kautta. Opinnäytetyön aineisto perustuu opintojakson itsearviointimateriaaliin, joka on kerätty vuosina 2015-2017 sähköisesti lomakekyselyinä. Vastauksia kyselyyn on 134.

Opinnäytetyö on laadullinen (kvalitatiivinen) opinnäytetyö ja sen tavoitteena on jäsentää, luokitella ja analysoida vapaaehtoistoiminnan itsearvioinneista saatuja vastauksia, jotta saisimme tietoa opiskelijoiden kokemuksista opintojen aikana tehdystä vapaaehtoistoinnasta. Laadullisessa tutkimuksessa tarkastellaankin merkityksiä, niiden suhteita ja merkityskokonaisuuksia (Vilka 2005: 97). Vapaaehtoistoiminnan itsearviointilomakkeeseen sisältyy sekä strukturoituja monivalintakysymyksiä että avoimia kysymyksiä (Liite 1.) (Metropolia 2015). Tässä opinnäytetyössä päätettiin keskittyä avoimien kysymysten analysointiin, sillä olimme kiinnostuneita laadullisen tutkimuksen mukaisesti opiskelijoiden kokemuksista. Tällöin avoimien kysymysten voidaan olettaa vastaavan tutkimuskysymyksiin strukturoituja kysymyksiä paremmin. Kun tutkimusaineisto oli rajattu avoimiin kysymyksiin, mietittiin, millaisella aineistolla saadaan parhaiten vastaus tutkimusongelmaan. (Vilka 2005: 97, 126.) Kiinnostaviksi tutkimusaiheiksi vapaaehtoistoiminnan itsearvioinneista nousivat seuraavat kysymykset:

- Mitä opit vapaaehtoistoiminnan yleistavoitteisiin liittyen?
- Mitä opit itsestäsi (vahvuudet vs. kehittämiskohteet)?

Lisäksi arvioinnissa pyydettiin jatkamaan muutamia lauseita, joista kaksi valittiin mukaan opinnäytetyöhön:

- Onnistuin siinä...
- Opin eniten siitä, kun..

Avoimista kysymyksistä pois jätettiin strukturoituihin kysymyksiin liitetyt kysymykset, joilla oli mahdollisuus tarkentaa monivalintakysymyksiin annettuja vastauksia. Lisäksi tutkimuksen ulkopuolelle jäivät tiedot ennen opintoja suoritetusta vapaaehtoistoinnasta ja opiskelijan aikeista jatkaa vapaaehtoistointaa harjoittelun jälkeen, sillä näiden kysymysten ei ajateltu antavan vastauksia siihen, millaista taitoja opiskelijat oppivat vapaaehtoistoiminnan harjoittelussa tai millaisia yhteiskunnallisia merkityksiä opiskelijat antavat vapaaehtoistoinnalle.

Kyselytutkimus aineiston keräämismenetelmänä sopii hyvin suurelle ja hajallaan olevalle joukolle ihmisiä (Vilka 2005: 74) ja sen avulla voidaan saada laaja tutkimusaineisto (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007: 190). Tämän tutkimuksen aikana haluttiin saada tietoa usean vuoden ajalta ja suurelta määrältä opiskelijoita, joten kyselytutkimus on perusteltu valinta menetelmäksi. Tutkimusjoukko voitiin saavuttaa jo vapaaehtoistoiminnan

harjoittelun yhteydessä ja myöhemmin tapahtuviin haastatteluihin verrattuna tutkimukseen osallistujat olivat tällöin helpommin saavutettavissa. Kyselytutkimus mahdollistaa myös samanlaisen tiedon saamisen kolmen vuoden aikana. Opiskelijoiden arviointikohteina tässä kyselyssä ovat olleet vapaaehtoistoiminnan käytäntöihin ja opiskelijan oma-toimisuuteen liittyvät tekijät, esimerkiksi perehdytys, opiskelijan vastuualueet, asiakkaiden osallisuus, vertaisvuorovaikutus sekä kokemusten ja teoretiedon hyödyntäminen. Lisäksi arvioidaan omaa oppimista opintojakson tavoitteiden ja omien tavoitteiden pohjalta sekä tietojen, taitojen ja asenteiden kehittymistä. (Metropolia 2015; Raatikainen & Tast 2016: 26.)

Avoimet kysymykset analysoitiin sisällönanalyysillä. Sisällönanalyysiä käytetään laadullisen tutkimuksen menetelmänä, kun etsitään aineistosta merkityssuhteita- ja kokonaisuuksia. Aineistoon tutustumisen jälkeen aineisto pelkistetään ilmaisuiksi eli analyysiyksiköiksi. Pelkistettyjen ilmaisujen löytymisen jälkeen aineistoa ryhmitellään ja niille pyritään löytämään alaluokat, joista muodostuvat yläluokat. Yläluokille löydetään yleensä vielä pääluokat. Sisällönanalyysissä on siis monta vaihetta, mutta varsinainen aineiston analysointi tehdään yleensä kolmessa tasossa: aineiston pelkistäminen (redusointi), aineiston ryhmittely (klusterointi) ja aineiston käsitteellistäminen (abstraktointi). Abstraktointi vaiheita voi olla useita, riippuen siitä, miten pitkälle se on mahdollista aineiston sisällön kannalta. (Tuomi & Sajajärvi 2002: 111-112.)

Robsonin (2011: 476-481) mukaan aineistoon tutustuminen huolellisen, toistuvan lukemisen kautta on tärkeää, varsinkin jos tutkimuksen tekijä on saanut valmiin aineiston. Aineistoon tutustumisen jälkeen tutkijalla on ensimmäinen idea siitä, millaista tietoa aineistossa on ja mikä on tärkeää tutkimuksen kannalta. Aineiston koodaamisen tarkoitus on järjestää aineisto merkityksellisiin ryhmiin ja sitä kautta teemoihin. Systemaattisen toiminnan kautta kiinnitetään huomio kaikkiin aineiston tietoihin ja jo koodauksen aikana muodostuu ajatuksia mahdollisista teemoista

Tässä opinnäytetyössä analysointi aloitettiin siirtämällä opinnäytetyön kannalta kiinnostavien vapaaehtoistoiminnan harjoittelun itsearviointien kysymysten vastaukset Excel – taulukosta Word – kirjoitusohjelmaan. Sen jälkeen vastaukset tulostettiin paperiversioiksi ja huolellisen lukemisen aikana koodattiin numeroin ja alleviivauksin. Tämä vaihe toistui useaan kertaan ja saman aikaisesti tehtiin muistiinpanoja aineistosta heränneistä ajatuksista. Vähitellen aineistosta muodostui teemoja, joita käsitellään tarkemmin tuloksissa.

Tutkimuskysymysten kannalta mielenkiintoisia kysymyksiä itsearvioinnissa oli neljä, joiden vastaukset analysoitiin erikseen. Tällöin aineisto pysyi selkeänä ja hallittavissa olevana. Lopuksi koko aineistosta tehtiin yhtenäinen koonti, jotta myös eri kysymysten vastauksissa toistuvat teemat tulisivat huomioiduiksi. Tavoitteena oli, että vastauksista muodostuisi analysoinnin jälkeen kokonaisuus, joka vastaa tutkimuskysymyksiin.

7 Tulokset

7.1 Vapaaehtoistoiminnasta oppimisen tuottama sosiaalialan osaaminen

Vapaaehtoistoiminnasta oppimisen koettiin vastaavan opetussuunnitelman yleisiin tavoitteisiin (Metropolia 2018: Vapaaehtoistoiminnan harjoittelun ohje opiskelijalle). Toiminnassa edistettiin oikeudenmukaisuutta, yhdenvertaisuutta, ihmisoikeuksia ja kestävä kehitystä. Harjoittelun myötä saatettiin myös huomata, että nämä periaatteet eivät ole itsestäänselvyyksiä ja niihin voidaan kiinnittää tiedostamalla enemmän huomiota.

-- Oikeudenmukaisuus ja yhdenvertaisuus ja yksilöllisyys eivät ole kaikille edelleenkaan itsestäänselvyyksiä. Työtä on ja paljon. (8)

-- Kiinnitin myös huomiota omassa toiminnassani itsestäänselvyyksinä pitämiini asioihin, kuten oikeudenmukaisuus ja kestävä kehitys.--. (38)

Oikeudenmukaisuutta ja ihmisoikeuksia pohdittiin myös niiden toteutumista arvioiden, mikä on osa sosiaalialan kriittistä tietoutta (Talentia 2017: 31-32). Harjoittelun aikana opiskelijat saattoivat huomata, että oikeudenmukaisuus ja ihmisoikeudet eivät aina välttämättä toteudu kaikkien ihmisten kohdalla.

Oikeudenmukaisuuteen ja ihmisoikeuksiin liittyen näin käytännössä miten ne eivät toteudu kaikkien ihmisten kohdalla. Käytäntö antaa myös erilaisen lähestymistavan, sillä teoriassa asiat tuntuvat olevan usein helpompia, tai palveluntarjonta kuulostaa siltä, että kaikkia autetaan ja kaikkia apua tarvitsevat saavat apua, vaikka näin ei käytännössä ole.--. (40)

ymmärsin oman puutteellisuuden pelastaa koko maailma, kuinka jotkin itselle itsestäänselvät asiat eivät toteudu läheskään kaikilla niin kuin pitäisi (vapaus valita, vaikuttaa, asua, ymv) (90)

Vapaaehtoistoiminnan harjoittelun nähtiinkin vahvistavan ammatillista osaamista ja ajattelua sekä ammatti-identiteettiä. Harjoittelun aikana teoretieto kytkeytyi käytäntöön ja harjoitteluun kuuluvasta orientaatiomateriaalista opittiin yleisesti vapaaehtoistoiminnan merkityksestä sosiaalialalla ja sen arvoista. Opiskelijat pääsivät hyödyntämään harjoittelussa jo olemassa olevia taitojaan ja tietämystään esimerkiksi erilaisista asiakasryhmistä. Toisaalta taas opiskelijat kokivat, että olisivat voineet hyödyntää jo olemassa olevia vahvuuksiaan myös paremmin.

-- Sain vahvistusta ammatillisessa osaamisessa ja pääsin soveltamaan oppimaani teoretietoa käytäntöön.--. (3)

-- sain käyttää sosionomiopinnoista saatua tietoa hyödykseni. (82)

Olisin voinut vielä paremmin käyttää vahvuuksiani, joihin luettelen taiteellisuuden, kulttuuriosaamisen, ohjaamisen taidot ja erilaiset ongelmanratkaisutaidot. (82)

-- pääsin käyttämään aiemmin hankkimaani osaamista ja vahvuuksiani työssä.--. (131)

Monet opiskelijat kokivatkin oppineensa eniten käytännön kokemuksesta harjoittelussa. Se, että opiskelijat pääsivät työskentelemään käytännössä ja näkemään vapaaehtoistoiminnan organisaation työntekijöiden tapoja toimia tilanteissa, koettiin hyödylliseksi. Tällöin erilaiset tavat tehdä työtä tulivat tutuiksi. Työntekijöiden ohella myös toiset vapaaehtoiset mallinsivat opiskelijoille toimintaa ja näyttivät esimerkkiä. Eräs opiskelija totesi, että vuorovaikutusta tulee harjoitella käytännössä ja vapaaehtoistoiminnan harjoittelu tarjosi tähän hyvän mahdollisuuden.

pääsin työskentelemään käytännössä ja näkemään muiden tapoja toimia eri tilanteissa. (2)

-- Opin myös siitä kun huomasin miten eri tavalla asioita voi tehdä. (4)

-- Käytännön työn ja toiminnan kautta oppii lyhyessä ajassa valtavasti. (36)

Vuorovaikutusta ei voi oppia teoriaopinnoissa, vaan sitä tulee harjoitella käytännössä. (78)

Vapaaehtoistoiminnan harjoittelussa opiskelijat joutuivat astumaan oman mukavuusalueen ulkopuolelle ja myöskin haastamaan omia näkemyksiään. Eräs opiskelija kertoi heikkoudekseen omien mahdollisten väärrien toimintamallien tunnistamisen. Toinen taas totesi harjoittelun vähentäneen hänen ennakkoluulojaan huomasti. Toiminnassa mukana oleminen saattoi vaikuttaa myös opiskelijan omiin arvoihin, jotka muokkautuivat harjoittelun kuluessa.

Jouduin haastamaan omia oikeana pitämiäni näkemyksiä (3)

-- omat elämän arvot hieman muokkaantuivat. (8)

-- haastoin itseäni toimimaan epämukavuusalueellani. (44)

-- Minulla saattaa olla joitain ennakkoluuloja, mutta olen valmis ne kohtaamaan ja haastamaan itseäni (ja ajatuksiani).-- (128)

Opiskelijoiden mukaan vapaaehtoistoiminnassa mukana olemisessä tärkeää on positiivinen asenne ja avoin suhtautuminen. Avoimesti mukana olemisen koettiin opettavan paljon.

-- olin avoimin ja positiivisin mielin tehtävässä-- (45)

-- olin avoin kaikille eteeni tuleville uusille asioille (107)

otin avoimin mielin vastaan kaiken eteen tulevan. (128)

7.1.1 Vuorovaikutustaidot

Vapaaehtoistoiminnan harjoittelussa tutustuttiin erilaisiin, kenties opiskelijalle aiemmin vieraampiin, asiakasryhmiin. Näitä asiakasryhmiä olivat esimerkiksi lapset ja nuoret, vanhukset ja monikulttuuriset perheet. Uusien asiakasryhmien kautta syvennettiin ja avarrettiin ymmärrystä asiakkaiden erilaisista elämäntilanteista. Harjoittelun myötä pysyttiin myös haastamaan itseään ja siirtymään niin sanotun oman mukavuusalueen ulkopuolelle, minkä puolestaan koettiin kehittäneen ammatillista osaamista. Todettiin, että tulevaisuuden työssä tullaan kohtaamaan uusia tilanteita ja ihmisiä, jolloin harjoittelukokemuksista on varmasti hyötyä. Se, että harjoittelun myötä kohdattiin hyvin paljon erilaisia ihmisiä, nähtiin jopa eniten opettavaksi tekijäksi. Harjoittelun alussa saatettiin kokea

myös epävarmuutta, mutta organisaatioon sopeutumisen myötä tunne muuttui onnistumisen kokemukseksi.

opin paljon erilaisissa elämäntilanteissa olevista ihmisistä, heidän elämästään ja kohtaamistaan haasteista. (40)

-- Ammatillinen osaamiseni vahvistui eri asiakasryhmien kohtaamisessa.--. (61)

Entistä enemmän arvostamaan erilaisuutta sekä ymmärtämään sitä. (106)

kohtasin eri ikäisiä, eri elämäntilanteissa olevia ihmisiä, joiden suru ja tuska on yhteinen. (112)

Moni opiskelija oli löytänyt harjoittelupaikan monikulttuurisesta ympäristöstä, minkä koettiin opettavan paljon erilaisista kulttuureista. Monikulttuurisuus kehitti opiskelijan kieli-taitoa, mutta kielierot koettiin myös haasteeksi yhteisen puhekielen puuttuessa.

-- eri kulttuuriset taustat toivat lisämaustetta ja oppimista. (10)

sain työskennellä monikulttuurisessa ympäristössä. (18)

-- monikulttuurinen ympäristö myös haastoi minua yksilönä sekä sosionomina. (114)

Tuettava kertoi omasta kulttuuristaan. (96)

Ihmisten tasa-arvoisuuden ja erilaisuuden ymmärtäminen lisääntyi erilaisten kohtaamisten kautta ja vapaaehtoistoiminnan harjoittelu vaikuttikin vahvistavasti opiskelijan kohtaamistaitoihin. Harjoittelussa opittiin, että vapaaehtoistoiminnassa on tärkeää kohdata asiakas ihmisenä, arvostaen häntä juuri omanlaisena yksilönä. Tärkeäksi koettiin asiakkaan arvostus, kunnioitus ja tasavertainen kohtaaminen ihmisten erilaista lähtökohdista huolimatta. Asiakas nähtiin ihmisenä, yksilönä, joka kohdataan arvostaen. Monet opiskelijat näkivätkin vahvuudekseen asiakkaan kohtaamisen ja erilaisten ihmisten kohtaamisesta saatiin onnistumisen tunteita.

Vahvuuksina minulla varmasti on rauhallisuus ja läsnäolo. Jokainen ihminen on arvokas itsenään ja nautin ihmisten kanssa olostani ja olen aidosti kiinnostunut heidän tarinoistaan.--. (8)

ymmärsin ettei ihminen ole sairauksiensa tai taustansa summa, vaan oma ainutlaatuinen yksilönsä omine toiveineen. (86)

-- osasin kohdata ihmiset yksilöinä (100)

Olen oppinut kohtaamaan ihmisen kokonaisuutena koko painolastinsa kera.-- (112)

-- Vahvuuksiani ovat asiakkaan huomioiminen ja kohtaaminen, vuorovaikutustaidot, luottamuksellisuus, moniammatillisen yhteistyön hyödyntäminen, todellisen kuuntelemisen taito (129)

Asiakkaan kohtaaminen ja kuunteleminen vaativat kuitenkin joidenkin opiskelijoiden itsearviointien mukaan vielä myös kehittymistä. Pysähtyminen, paikalla ja hetkessä oleminen nähtiin tärkeiksi asioiksi asiakkaan kohtaamisessa. Asiakkaan kohtaamista heikentäviä tekijöitä olivat muun muassa samaan aikaan konkreettisten asioiden tekeminen, ”touhuaminen” ja sisäisen kiireen tunteminen.

-- olen myös huono olemaan paikalla, siinä on vielä kehittämistä ettei koko ajan tarvitse touhuta niin kovasti.-- (8)

Olen itse melko sosiaalinen ja en aina osaa pysähtyä kuuntelemaan ja olemaan läsnä.-- (26)

Malttia tarvitaan. Olen aktiivinen ja oma-aloitteinen – välillä liiankin. Tarvitsen sensitiivisyyttä asiakkaiden kanssa kuulemaan mitä he haluavat. Asioita ei tarvitse laittaa heti kuntoon tässä ja nyt.-- (63)

sain huonoa palautetta asiakkaaltani. Meillä ei ole kiire mihinkään. Hitaammin tulee parempia tuloksia. Joskus vain kuuntelu ja läsnäolo riittää. (63)

Joskus myös oma kiireen hidastaminen ja pois sulkeminen on haasteellista. (86)

-- Kehittämiskohteeksi sanoisin oman pääni sisällä olevan kiireen tunnun.-- (122)

-- Haluan oppia yhä enemmän olemaan läsnä tässä hetkessä, jolloin toiselle välittyy vieläkin aidompi kunnioitus ja arvostus. (130)

Vuorovaikutuksesta asiakkaan kanssa saatiin onnistumisen kokemuksia ja vuorovaikutus- ja kohtaamistaitojen nähtiin myös kehittyneen harjoittelun aikana. Eräs opiskelija totesikin oppineensa harjoittelussa eniten arjen epävirallisista vuorovaikutustilanteista. Useat oppilaat taas totesivat oppineensa eniten asiakkaiden kanssa keskustelemalla ja heitä kuuntelemalla, vuorovaikutuksessa olemalla. Vapaaehtoisen ominaisuudessa opiskelijoilla oli mahdollisuus viettää aikaa asiakkaiden kanssa, mikä mahdollisti osallistua vuorovaikutusta. Yksi opiskelija kertoi oppineensa vapaaehtoistoiminnan harjoittelun aikana kuuntelemaan asiakasta ilman neuvojen ”tuputtamista”.

sain keskustella asiakkaiden kanssa. (12)

-- toimin hyvässä vuorovaikutuksessa ihmisten kanssa. (51)

juttelin asiakkaiden kanssa heidän elämästään. Kuuntelin heitä. (58)

olin vuorovaikutuksessa autettavien kanssa. (62)

-- sain yhteyden asiakkaisiin ja vuorovaikutus välillämme oli yhdenvertaista. (108)

Opiskelijat onnistuivat luottamussuhteen luomisessa heidän ja asiakkaan välille. Erityisesti lasten, nuorten ja perheiden sekä vanhusten ja turvapaikanhakijoiden kanssa toimineiden opiskelijoiden vastauksissa korostui luottamuksellisen suhteen luomisen merkitys. Luottamus näkyi asiakassuhteessa esimerkiksi siinä, että asiakas pystyi kertomaan vapaaehtoistyöntekijälle huolistaan ja kenties vaikeistakin asioista. Lasten kanssa toimiessa myös turvallisen aikuisen rooli korostui. Luottamuksen saavuttamisessa aidon kiinnostuksen asiakasta kohtaan ja keskittyneen kuuntelemisen nähtiin tärkeäksi. Vapaaehtoisen ja asiakkaan suhteen lisäksi opiskelijat kokivat luottamuksen olevan osa vapaaehtoistoimintaan sitoutumista, jolloin luottamus on vapaaehtoisen ja vapaaehtoistoiminnasta vastaavan organisaation välistä.

-- Aito kiinnostus ja keskittynyt kuuntelu ovat avain asemassa luottamuksen saavuttamisessa, samoin kuin tasavertainen kohtaaminen.--. (13)

...tärkeä on tasavertainen kommunikaatio, että kunnioitetaan ja luotetaan toisiinsa, niin syntyy paras asiakaspalvelu. (42)

-- olin sitoutunut ja luotettava vapaaehtoinen. (47)

-- sain rakennettua luottamuksellisen suhteen asiakkaisiin. (58)

-- sain läheisen ja luottamukseen perustuvan suhteen asiakkaan kanssa. (65)

Erilaisten ohjaustilanteiden kautta opiskelijan yksilö- ja ryhmäohjaustaidot vahvistuivat. Ryhmän ohjaamisesta saatiin onnistumisen kokemuksia, vaikka tilanteet saattoivatkin aluksi myös tuntua todella jännittäviltä. Ryhmäohjauksessa opittuja taitoja olivat esimerkiksi viestinnän ja ohjeiden selkeyttäminen.

Opin ohjaustuokioiden suunnittelua ja ohjausta, sekä huomioimaan toiminnassani asiakasryhmän tarpeet ja toimintaedellytykset. Sain myös hyvää kokemusta ryhmässä toimimisesta.--. (27)

Vahvuuksinani asiakkaiden kohtaaminen sekä ryhmänohjaukset.--. (110)

Vuorovaikutustaitoja opittiin asiakkaiden kanssa työskennellessä, mutta myös vapaaehtoistoiminnan organisaation henkilöstön kanssa yhteistyötä tehtäessä. Haasteina olivat erilaisten toimintatapojen ymmärtäminen ja uskominen siihen, että kaikki työntekijät tekevät oman osuutensa. Luottamus toisen työntekijän osaamiseen ja vastuunkantamiseen hakivat vielä varmuutta.

-- Opin myös, että osaan toimia erilaisista ihmisistä muodostuvassa työryhmässä ja tulen toimeen monien erilaisten ihmisten kanssa. Kehittämiskohteena se, ettei minun tarvitse olla vastuussa kaikista ja pitää homma hallussa yksin. Eli suurempaa luottoa siihen, että toiset ohjaajat hoitavat oman osuutensa yhtäläillä. (21)

-- minun on opeteltava kestäämään keskeneräisyyttä ja sitä, että ihmiset tekevät asioita eri tavalla vaikka ne voisivat minusta tuntua hitailta ja tehottomilta. (40)

-- Huomasin edelleen, että minun on vaikea luottaa kollegoihin tyyliin tulevatko he sovitusti tapaamisiin. Pääsääntöisesti he tulivat.--. (120)

Opiskelijat kokivat henkilökuntaan luodut suhteet ja yhteistyössä toimimisen tärkeäksi. Vapaaehtoistoimintaa aloittaessa opittiin, kuinka tullaan osaksi työyhteisöä vapaaehtoisen ominaisuudessa. "Oman paikan ottaminen" tai "osaksi kalustoa pääseminen" järjestössä auttoi asiakkaiden kanssa työskentelemisessä.

-- loin tärkeitä suhteita asiakkaisiin ja työyhteisöön.--. (36)

-- löysin yhteisen sävelen vapaaehtoistoiminnan organisaatioiden henkilökunnan kanssa ja sain käydä heidän kanssaan monia hyödyllisiä keskusteluja. (85)

Harjoittelun aikana vapaaehtoistoiminnan organisaation työntekijöiden ja toisten vapaaehtoisten kanssa käydyt keskustelut nähtiin opettavaisiksi tapahtumiksi. Keskustelujen kautta pystyttiin tutustumaan työntekijöiden työnkuviin ja kokemuksiin työpaikalla. Opiskelijat hyötyivät myös esimerkiksi päivän tapahtumien reflektoinnista ohjaajan kanssa ja työnohjauksen yhteydessä käydyistä keskusteluista toisten vapaaehtoisten kanssa. Palautteen saaminen onnistumisista ja kehittämiskohteista nähtiin oppimisen kannalta tärkeäksi.

kuulen työohjauksessa muiden vapaaehtoisten kokemuksia, joista keskustellaan yhdessä. (67)

sain keskustella asiakkaiden ja työntekijöiden kanssa heidän näkemyksistään, tavoitteistaan ja toiveistaan paremmasta ja tasa-arvoisemmasta huomisesta. (88)

sain keskustella ammattityöntekijöiden ja muiden vapaaehtoisten kanssa --. (95)

jaoin kokemuksia ja ajatuksia muiden vapaaehtoisten kanssa. (101)

sain keskustella muiden työntekijöiden kanssa. (102)

Vapaaehtoistoiminnan itsearvioinneissa keskityttiin pääsääntöisesti vapaaehtoisen ja asiakkaan vuorovaikutus suhteisiin opiskelijan oppimisen näkökulmasta. Muutamissa vastauksissa tulivat kuitenkin esille myös henkilöstön välinen yhteistyö ja varsinkin siihen liittyvät kehittämiskohteet. Oma-aloitteisuus ja itsenäisyys sosiaalialla nähtiin osoituksena aktiivisuudesta ja positiivisena ominaisuutena työntekijässä, mikä saattaa näkyä vaikeutena jakaa vastuuta toisille.

7.1.2 Työn hallintaan ja organisointiin liittyvät taidot

Vapaaehtoistoiminnan harjoittelussa opittiin niin sosiaalialalla kuin yleisestikin työelämässä tarvittavia taitoja. Opiskelijat toimivat harjoittelun kautta hyvin erilaisissa vapaaehtoistoiminnan paikoissa, joten työtehtävätkin vaihtelivat suuresti. Suunnittelu- ja organisointitaitoja opittiin kuitenkin yleisesti toimintoja ja niiden toteutusta suunniteltaessa.

Toiminnansuunnittelu ja -ohjaaminen ryhmässä oli opettavaista. (20)

Opin suunnittelemaan ja toteuttamaan toimintaa vapaaehtoistyön sektorilla.--. (22)

Harjoittelu tarjosi mahdollisuuden erilaisten työyhteisöjen tarkasteluun. Opiskelijat olivat kiinnostuneita muun muassa työilmapiiristä ja työssäjaksamisesta. Yksi opiskelija totesi uskovansa, että hyvinvoivat työntekijät tekevät asiakkaidensa suhteen parempaa työtä.

Kiinnitin harjoitteluni aikana erityistä huomiota työskentelyilmapiiriin sekä siihen, miten työntekijät kohtelevat toisiaan kiireenkin keskellä.--. (1)

Suunnittelutaitoihin kuuluvat tässä opinnäytetyössä myös työn rajaaminen ja aikatauluksen osaaminen. Eräs opiskelija totesi, että tehtävien rajaamiseen liittyvien haasteiden sietäminen on helpompaa silloin, kun suurten tavoitteiden sijaan keskitytään pieniin yksittäisiin tekoihin. Asioiden delegoiminen voidaan nähdä työn hallintaan ja sen rajaamiseen liittyväksi tekijäksi, minkä lisäksi sillä on vaikutus henkilökunnan yhteistyöhön ja vuorovaikutukseen. Itsearviointien perusteella monet opiskelijat kokivat kehittämiskohteeseen vastuun jakamisen ja rajojen asettamisen, tosin näitä taitoja myös opittiin harjoittelun kautta.

-- en delegoi riittävästi asioita eteenpäin vaan teen itse.--. (39)

-- Olisin voinut oppia paremmin delegoimaan ja jakamaan vastuuta. Tein paljon yksin. (81)

-- Minun pitää myös oppia asettamaan rajoja, en millään pysty tekemään kaikkea itse. (113)

-- opin asettamaan rajat omalle toiminnalleni ja löytämään keinoja miten käyttää omaa osaamistani ja vahvuuksiani hyödyksi vapaaehtoistyötä tehdessäni.--. (99)

Vastauksissa tuli vahvasti esille opiskelijoiden pohdinnat omasta työssäjaksamisesta ja osittain myös huoli siitä. Työssäjaksamisessa auttoi aiemmin mainittu työn rajaaminen, vaikka se tuntuikin alussa haastavalta. Rajojen asettaminen liittyi sekä henkisiin että fyysisiin tekijöihin. Väsymyksen huomattiin olevan jopa ”pahin vihollinen” ja riittävään lepoon ja nukkumiseen haluttiin panostaa. Toisaalta myös sosiaalityön kuormittavuus työntekijän henkiseen hyvinvointiin tiedostettiin ja opiskelijat kokivat voivansa vaikuttaa siihen suuntaamalla itselleen sopiviin työpaikkoihin ja -tehtäviin. Tämä auttoi rajojen vetämisessä sen suhteen, mitä kestää ja mitä haluaa kohdata sosiaalialan työssä. Vapaaehtoistoiminnassa oltiin läsnä niissä hetkissä, kun toimittiin vapaaehtoisena, mutta pyrittiin olemaan pohtimatta asiakkaan asioita omalla vapaa-ajalla. Se ei kuitenkaan aina ollut helppoa, vaan päivän mittaan koetut asiat saattoivat jäädä mietityttämään ja tulla mukaan jopa uniin.

-- Oman jaksamisen tarkkailu ensiarvoisen tärkeää, lepo tärkeää ja välillä siitä on saanut itseään muistuttaa ja hiljentää tahtia. (37)

-- Kehittämiskohteena ehkä tietyn etäisyyden pitäminen käsiteltyihin asioihin. Monesti vuoron päätyttyä jäin miettimään vuorossa tapahtuneita asioita ja joskus ne tulivat jopa uniini. (76)

-- Koin vapaaehtoistyön ajoittain kuormittavaksi hektisen arjen keskellä. Kehittämiskohteenani jatkossa lienee omasta jaksamisesta huolehtimisen aiempaa paremmin. (78)

-- Kehittämiskohteeni on oma jaksamiseni. Uppouduin toisinaan niin syvälle työhön, että meinasin unohtaa itseni. (79)

-- Kehittämiskohteeni on ehdottomasti oman jaksamisen jatkuva arviointi ja kieltäytymisen harjoittelu liian rasittavista tehtävistä. Halu olla kaikessa mukana ja tehdä paljon hyvää meinaa viedä hetkittäin mennessään.--. (112)

Jaksamiseen koettiin voivan vaikuttaa avoimuudella ja kokemuksista reflektoiden keskustelemalla.

Ajanhallinta, sen suunnittelu ja työajan rajaaminen koettiin niin vahvuudeksi, kehittämiskohteiksi kuin jo olemassa oleviksi osaamisalueiksikin.

Vahvuutenani oli työajan rajaaminen, sillä töitä olisi ollut enemmän kuin vuorokaudessa tunteja.--. (1)

-- Ajanhallinta oli ajoittain haaste. (38)

-- Kehittämiskohteina näkisin aikataulujen suunnittelemisen --. (48)

-- Osasin suunnitella aikatauluni. (79)

-- Kehittämiskohteena minulla on edelleen ajanhallinta --. (83)

-- Kehittämiskohde: oman ajankäytön organisointi --. (92)

7.1.3 Palvelujärjestelmäosaaminen

Asiakkaita tuettiin niin heidän omiin elinympäristöihin jalkautuen tai erilaisissa tapahtumissa, kuten leireillä tai muissa ryhmätoiminnoissa. Harjoittelun kautta saatiin yleiskuva vapaaehtoistoiminnasta, sen erityispiirteistä ja merkityksestä sosiaalialalla varsinkin järjestötoiminnan näkökulmasta. Vapaaehtoistoiminnassa pystyttiin tutustumaan vapaaehtoistoiminnan organisaatioon, jossa opiskelija toteutti harjoittelun, mutta joskus myös laajemmin koko alueen vapaaehtoistoimintaan.

Sain lisää tietoa vapaaehtois- ja kansalaistoiminnasta sosiaalialalla.--. (3)

-- sain yleiskuvan vapaaehtoistyössä toimimisesta ja sen merkityksestä kentällä.--. (20)

Opin paljon vapaaehtoistoiminnasta yleisesti, kuinka laajaa se on ja minkälaisia erityyppisiä kenttiä vapaaehtoistoiminnan piirissä toimii.--. (25)

-- Olen oppinut hahmottamaan laajempaa kokonais kuvaa, josta sosiaaliala muodostuu. (35)

Tutustuin eri vapaaehtois- ja kansalaistoimintaan, sain lisää tietoa järjestöistä ja kolmannen sektorin palveluista. (77)

Sosiaalialan palveluihin viitattiin organisaatioviidakkona ja harjoittelun myötä pystyttiin tutustumaan palvelujärjestelmän toimintaan. Toisaalta taas erilaisten organisaatioiden ja niiden tuottamien palveluiden sekä erilaisten tukien tunteminen koettiin myös tulevaisuuden kehittämiskohteiksi.

-- Tuen ja avun etsiminen tästä organisaatioviidakosta. (11)

-- Kehittämiskohteina haluaisin kehittyä monipuolisemmaksi ja pystyä auttamaan myös esim palvelun ohjaukseen liittyvissä kysymyksissä.--. (86)

-- Kehittämiskohteena palvelujärjestelmä/muiden organisaatioiden tarjoamien palvelujen tuntemus. (110)

Vapaaehtoistoiminnan harjoittelu tarjosi opiskelijalle mahdollisuuden myös verkostoitumiseen. Sen myötä luotiin kontakteja, joista voi olla tulevaisuudessa hyötyä yhteistyömahdollisuuksia ajatellen.

-- tein innokkaasti yhteistyötä järjestön muiden työntekijöiden, vapaaehtoisten, asiakkaiden ja yhteistyötahojen kanssa. (1)

-- olen luonut runsaasti suhteita ja verkostoitunut eri ammattilaisten kanssa.--. (69)

Opin paljon vapaaehtoistoiminnasta, järjestöjen tuottamista palveluista, sain paljon kontakteja ja opin 3. sektorin tuottamasta palveluverkostosta todella paljon, opin myös sote-uudistuksen vaikutuksista vapaaehtoistoimintaan. (92)

7.1.4 Opiskelijan henkilökohtaiset taidot

Vapaaehtoistoiminnan harjoittelussa opiskelija pääsi kehittämään taitoja, joita kutsutaan tässä opinnäytetyössä opiskelijan henkilökohtaisiksi taidoiksi. Näihin taitoihin kuuluvat itsevarmuuden, eettisen osaamisen ja itsearviointikyvyn kehittyminen. Lisäksi esille tulivat rohkeus, heittäytyminen ja sopeutuvuus erilaisiin tilanteisiin.

Opiskelijat kokivat itsevarmuuden kehittyneen erilaisten asiakasryhmien kohtaamisessa. Erilaisiin asiakasryhmiin nähtiin kuuluvan muun muassa nuorten ja ihmisten, joiden kanssa opiskelijalla ei ollut yhteistä kieltä tai asiakkaan kielitaito oli rajallinen. Itsearviointikyvyn kehittyminen näkyi esimerkiksi opiskelijan kykyä kiinnittää huomiota ennen toiminnassaan itsestään selvinä pitämiin asioihin, kuten oikeudenmukaisuuteen ja kestävään kehitykseen. Ammatillisen osaamisen koettiin edistyneen vapaaehtoistoiminnasta saatujen kokemusten ja tilanteiden reflektoinnin ansiosta. Kolmessa opiskelijan itsearvioinnissa mainittiin myös ammattieettiset periaatteet ja niiden soveltaminen sekä eettisen ajattelun kehittyminen, mutta niissä ei kerrottu tarkemmin, miten kehittyminen ilmeni.

Opiskelijat kokivat arastelleensa erilaisten asioiden kokeilemista ja toivoivat kehittyvänsä sen suhteen rohkeammiksi. Arkuus saattoi liittyä ennestään tuntemattomien asiakasryhmien kanssa työskentelyyn, varsinkin jos ei ollut varmuutta asiakkaan toimintakyvystä. Rohkeutta kaivattiin myös tilanteisiin, jossa kohdattiin asiakas ensimmäistä kertaa. Toisaalta taas toiset opiskelijat kokivat vahvuudekseen rohkeuden toimia uusissa tilanteissa ja erilaisten ihmisten kohtaamisessa. Joitain opiskelijoita oma rohkeus myös yllätti ja he totesivat olevansa rohkeampia kuin uskoivatkaan olevansa.

Huomaan, että tarvitsen rohkeutta siihen kuinka kohdata ihminen ensimmäisen kerran. (49)

-- tarvitsen lisää kuuntelutaitojen kehittämistä, tietynlaista rohkeutta olla mukana sosiaalisissa tilanteissa.--. (57)

-- Kehittämiskohteena on erityisesti vielä rohkeuden lisääminen. (87)

Vapaaehtoistoiminnan harjoittelun kautta opittiin myös rohkeutta. Uskaltamista koettiin varsinkin ennestään tuntemattomaan toimintaan mukaan lähtemisessä ja uusien asioiden kokeilemisessä. Tilanteeseen liittyi oman ujouden voittaminen ja onnistumisen tunteita saatiin esimerkiksi ison ryhmän ohjaustilanteissa.

-- uskalsin lähteä itselleni ennestään tuntemattomaan toimintaan mukaan. (2)

-- sain rohkeutta toimia omana itsenäni ja hyödyntää omia vahvuuksiani vapaaehtoisena. (56)

-- ylitin itseni monessa kohtaa. Rohkenin tehdä asioita, jotka tuntuivat aikaisemmin vierailta. (61)

Rohkeus on yhteydessä tilanteisiin heittäytymiseen. Osassa vastauksista toivottiin lisää välineitä spontaanin toiminnan järjestämiseen. Spontaani toiminta voi olla esimerkiksi lauluja ja leikkejä, joita voidaan toteuttaa lasten tai nuorten kanssa väliaika- tai täyteohjelmassa suunnitellun toiminnan ohessa. Eräs opiskelija totesi kehittämiskohteeseen luovien menetelmien ja ideoinnin kehittämisen ja kaksi muuta opiskelijaa taas rohkeuden ideoiden ja oman asiansa esille tuomiseen. Kaksi opiskelijaa toivoi itseltään rohkeampaa heittäytymistä tilanteisiin. Osalle opiskelijoista heittäytyminen oli taito, mikä opittiin tunnistamaan harjoittelun aikana.

-- Vahvuuksiani ovat heittäytyminen, ilo ja luovuus sekä innostaminen ja mielikuvituksen käyttö.--. (4)

-- Kehittämiskohteena näkisin itsessäni edelleen rohkeamman heittäytymisen ja vahvemman itseluottamuksen. (25)

Opin itsestäni sen, että osaan heittäytyä niin tarvittaessa.--. (61)

Opin että ei tarvitse ujostella, vaan voi heittäytyä ja hassutella.--. (79)

Yllättäen muuttuvista tilanteista, ”suunnitelmien pieleen menemisestä”, jolloin opiskelijan täytyi keksiä suunnitellun toiminnan tilalle jotain uutta, opittiin myös erään opiskelijan mukaan paljon. Konkreettiseen toimintaan mukaan lähtemisen ja käytännön työhön heittäytymisen myötä jouduttiin keksimään ratkaisuja erilaisiin tilanteisiin.

suunnitelmat menivät pieleen ja piti äkkiä keksiä jotain uutta. (100)

jouduin vain tekemään ja keksimään ratkaisuja. (121)

Kaikki ei mennytkään helposti suunnitelmien mukaan vai täytyi muokata ajattelutapaa ja keksiä erilaisia ongelmanratkaisuja. (125)

Vapaaehtoistoiminnan työympäristöt koettiin ajoittain haastaviksi niissä kenties nopeastikin tapahtuvien muutosten vuoksi. Tällöin toimintaan kaivattiin suunnitelmallisuutta, mikä mainittiin kahdessa itsearvioinnissa henkilökohtaisiksi kehittämiskohteiksi. Toisaalta muutosten nähtiin kehittävän opiskelijan sopeutumistaitoja erilaisiin tilanteisiin, jolloin luovien menetelmien käyttäminen ja spontaanin toteuttamisen osaaminen vahvistui-

vat. Vaikka uudet tilanteet tuntuivatkin aluksi jännittäviltä ja opiskelija saattoi tuntea itsensä epävarmaksi, vapaaehtoistoiminnan harjoittelun myötä opittiin, että niistäkin tilanteista selvitään. Suunnitelmien muuttuessa joustavuus nähtiin vahvuudeksi.

-- Työympäristö oli aika haastava ja muutoksia täynnä, joten sopeutuminen ja luovien menetelmien käyttö kehittyi mielestäni. (18)

-- Haasteita työskentelyyn aiheutti liian vähäinen suunnittelu ja muuttuva työympäristö. Toisaalta taas sopeutuminen erilaisiin tilanteisiin ja spontaani toteuttaminen onnistui mielestäni hyvin. (19)

asiat eivät mene kuten on niitä suunnitellut. Nopea reagointi muuttuviin tilanteisiin oli hyödyllistä ja pysti toimimaan luovalla tavalla ongelmanratkaisussa. (22)

-- Joustavuus on ehkäpä suurin vahvuuteni, en hermostu vaikka tilanteet ja suunnitelmat muuttuvat.--. (35)

-- Osasin toimia uusissa, yllättävissäkin tilanteissa rauhallisesta ja ammattimaisesti. (97)

Opin, että pärjään hyvin tiheästi muuttuvassa toiminnassa ja ympäristössä.--. (114)

Eräs opiskelija koki ennalta arvaamattomista tilanteista johtuvan epävarmuuden sietämisen haastavaksi, mutta tiedosti sen, että sosiaalialalla muutoksia suunnitelmiin tapahtuu suhteellisen usein. Epävarmuuden sietämiseen liittyy myös sen kestäminen, ettei työntekijä voi vaikuttaa kaikkiin asioihin asiakkaan elämässä. Epävarmuuden sietämisessä auttoi opiskelijoiden mukaan se, että uuteen paikkaan mentäessä tiesi jo ennalta omat työtehtävänsä ja antoi itselleen aikaa perehtymiseen ja paikkaan tutustumiseen.

Stressaan ja huolehdin paljon, ja pidän suunnitelmallisuudesta. Se on osin vahvuuteni, mutta myös epävarmuuden ja paineiden sietäminen on kehittämiskohteeni.--. (121)

-- opin epävarmuudensietoa, mutta sitä minun tulee oppia vielä lisää. En pidä lainkaan tilanteista, jotka ovat ennalta arvaamattomia, mutta niitähän sosiaalialalla tulee vastaan jatkuvasti. (123)

-- sen kestäminen, ettei kaikkeen voi vaikuttaa ja kaikelta ei voi suojella oli haastavaa. (133)

Opiskelijoiden vastauksissa näkyi tietynlainen kriittisyys itseä ja omaa toimintaa kohtaan. Osassa itsearvioinneissa opiskelijat kokivat kehittämiskohteekseen itseluottamuksen kasvattamisen, jolloin myös rohkeus itsenäisesti toimimiseen lisääntyisi. Onnistuneet

asiakastilanteet auttoivat itseluottamuksen kasvattamisessa. Kaksi opiskelijaa totesi, että sosiaalialalla tarvitaan jatkuvaa itsearviointia ja oman toiminnan kyseenalaistamista. Epävarmuuden tunteen omaa osaamista kohtaan koettiin heikentävän työn mielekkyyden kokemusta. Yksi opiskelija totesin oppineensa olevansa vapaaehtoistoiminnassa oppijan roolissa, hän ei ollutkaan se asiantuntija, mikä on omassa työssään. Toinen taas nosti esille itselleen ajan antamisen tärkeyden työpaikkaan perehtymisessä.

-- Voisin myös olla armollisempi itselleni.--. (8)

-- Kehittämiskohteina havaitsin itsessäni turhan kovan kriittisyyden itseäni kohtaan. Jos jokin asia ei mennyt kuten oli ihan odottanut, jäin joskus miettimään sitä liikaa ja soimaamaan itseni.--. (114)

Herkkyys ihmisten pahalle ololle nähtiin sekä heikkoudeksi että vahvuudeksi ja sen suhteen haluttiin kasvaa ammatillisesti. Herkkyys ilmeni esimerkiksi niin, että asiakkaiden vaikeat kokemukset saivat opiskelijan itkemään. Rajan vetäminen ammatillisuuden ja henkilökohtaisen minän välille haki vielä muotoaan.

-- Olen herkkä, ja se on hyvä asia, mutta välillä minun on opittava kasvattamaan vähän paksumpi "kuori". Rajojen vetäminen ammatillisen-minän ja koti-minän välille on vielä vaikeaa. (36)

-- Kehittämiskohetina voisin mainita herkkyyden, olen hieman liian herkkä esimerkiksi ihmisen paha olo ja kokemukset saattavat saada minut itkemään, toisaalta onko se heikkous vai mikä, mutta koen,että sen haluan kehittyvän hieman. (50)

Vapaaehtoistoiminnan harjoittelussa opiskelija saattoi kohdata yksittäisiä haastavia tilanteita tai vastoinkäymisiä, joista moni kertoi oppineensa eniten. Haastavat tilanteet saattoivat liittyä esimerkiksi asiakkaan aggressiivisuuteen tai muutoin asiakkaan haastavaksi koettuun asenteeseen. Näissä tilanteissa jouduttiin kohtaamaan oman turhautumisen tunnetta. Erilaiset näkemykset asiakkaan tilanteesta opettivat opiskelijalle kuitenkin asioiden tarkastelemista asiakkaan näkökulmasta ja sen ymmärtämistä, että asioilla on monta eri puolta.

tuli kinkkisiä tilanteita, joissa itsekin meinasi mennä hermo, pelotti tai yleensäkin omat tunteet meinasivat tulla pintaan. (24)

asiakkaiden kanssa tuli haastavia tilanteita.--. (32)

Onnistumisen kokemuksia saatiin pienistä asioista, jotka ovat ihmisille kuitenkin hyvin tärkeitä. Pieni asia saattoi olla esimerkiksi se, että opiskelija sai opetettua lapsille uusia sanoja tai laulun. Tai kun opiskelija pystyi olemaan mukana järjestämässä lapsille ikimuistoista leiriä. Pienten asioiden tärkeys nähtiin asiakkaan hymynä tapaamisien aikana ja ilona elämässä. Erään opiskelijan mukaan vapaaehtoistoiminnan suhteen aikana asiakkaalle muodostui positiivisempi kuva itsestään, mikä toi opiskelijalle onnistumisen tunnetta.

-- koin olevani hyödyllinen ja auttamalla pelkästään sillä, että olin olemassa. (57)

-- sain ihmisiä ilahtumaan, oivaltamaan uutta ja pohtimaan elämää monelta kantilta. (106)

-- Onnistuin tuottamaan iloa ja hyvää mieltä --. (129)

7.2 Opiskelijoiden antamat yhteiskunnalliset merkitykset vapaaehtoistoiminnalle

Osa opiskelijoiden vastauksista alkoi vapaaehtoistoiminnan määrittelyllä. Vapaaehtoisuuden nähtiin perustuvat aina vapaaehtoisuuteen, mutta sen todettiin myös olevan organisoitua toimintaa. Vapaaehtoisuus ei saanut olla rasite vapaaehtoisille vaan täydentävä voimavara. Toiminnan koettiin olevan ennaltaehkäisevää toimintaa, mikä tukee ammattihenkilöstöä ja sillä on myös kansantaloudellinen merkitys.

-- Vapaaehtoisuus perustuu aina vapaaehtoisuuteen, mutta sen on oltava organisoitua. Se ei saa olla rasite myöskään työntekijöille vaan täydentävä voimavara.--
. (8)

Oma vapaaehtoistoiminta on ennaltaehkäisevää toimintaa. Se tukee ammattihenkilöstöä. Vapaaehtoistyö on kansantaloudellisesti merkittävää työtä. (9)

7.2.1 Vapaaehtoistoiminta sosiaalipalveluiden täydentäjänä

Vapaaehtoistoiminta nähtiin sosiaalipalveluita täydentävänä tekijänä. Opiskelijat totesivat, että vapaaehtoistoiminnalla voidaan päästä käsiksi asioihin, joihin ammatillisella toiminnalla ei välttämättä päästä ja vapaaehtoinen on usein tervetullut työyhteisöön. Vapaaehtoistoimintaa koettiin tehtävän ihmisten ja yhteiskunnan etujen ajamiseksi.

Sosiaalialalla vapaaehtoinen voi olla merkittävässä asemassa asiakkaan kohtaamisessa. Hän on tervetullut lisä työyhteisöön. (12)

Olen oppinut, että vapaaehtoistoimintaa tarvitaan ja se on usein jopa välttämätöntä.--. (13)

Opin kuinka tärkeää vapaaehtoistoiminta on sosiaalialalla. Se tukee sosiaalialan toimivuutta monella eri osa-alueella ja monet alan yksiköt toimivat vahvasti vapaaehtoisvoimin.--. (36)

Opin näkemään, että ilman vapaaehtoisia suomalaisessa yhteiskunnassa olisi paljon vähemmän sosiaalialan palveluja. (102)

Vapaaehtoistoiminta tähtää ihmisten ja yhteisöjen auttamiseen ja ongelmien ratkaisuun. Se on palkatonta ja pakottamatonta. Vapaaehtoistoimintaa tarvitaan julkisten ja yksityisten hyvinvointipalvelujen rinnalle osin siksi, että palvelut ovat riittämättömiä mutta myös inhimillistä ulottuvuutta tuomaan. (104)

Jälkimmäistä ajatusta tukee toisen opiskelijan pohdinta siitä, että vapaaehtoistoiminnalla on merkittävä rooli ikääntyneiden parissa ja ilman sitä moni ikääntynyt olisi enemmän kuin pulassa. Toisessa vastauksessa taas opiskelija nosti esille ajatuksen, että nuorten turvatalon yövuorot eivät toimisi ilman vapaaehtoisia. Kahdessa vastauksessa nostettiin esille myös ajatus, että vapaaehtoistoiminnan avulla voidaan tavoittaa sellaisia asioita, joihin ei ammatillisella toiminnalla voida ehkä vaikuttaa.

Kenties tärkein oppi oli se, että vapaaehtoistoiminnalla voidaan päästä käsiksi asioihin, joihin ei ammatillisella toiminnalla päästä kiinni ja se on omalla tavallaan paljon vapaampaa eikä sääntöihin tai yhteen ammatilliseen osa-alueeseen sidottua. (70)

vapaaehtoistyö mahdollistaa ammatillaisia vapaamman tavan toimia esim ilman heitä sitovia aika tai tuottavuus rajoitteita. On mahdollisuus keskittyä ihmiseen ja hänen toiveisiinsa ja tarpeisiinsa. (86)

7.2.2 Vapaaehtoistoiminnan merkitys asiakkaalle ja vapaaehtoiselle

Opiskelijat tunnistivat vapaaehtois- ja kansalaistoiminnan merkityksen ihmisten arjen tukemisessa. Harjoittelussa opittiin, kuinka laaja-alaista vapaaehtoistoimintaa on ja kuinka suunnitelmallisesti yhdistykset ja järjestöt asian eteen toimivat.

Opin sen, että vapaaehtoistoiminta on melko laajaa ja sitä on eripuolilla, en ollut ehkä osannut antaa riittävästi merkitystä tälle. Opin sen, että monet ihmiset tarvitsevat vapaaehtoistoimintaa elämässään ja että se on erittäin tärkeää!--. (58)

Opin vapaaehtoistoiminnan kautta vapaaehtoistoiminnan- ja kansalaistoiminnan tärkeyden heikossa asemassa oleville ihmisille --. (108)

Vapaaehtoistoiminnalla ehkäistiin yksinäisyyttä ja täydennettiin ammattihenkilöstön, usein kiireistäkin, työtä.

-- Varsinkin vanhustyössä vapaaehtoistoiminta on elintärkeää, sillä henkilökunnalla ei ole juurikaan aikaa tai mahdollisuuksia kohdata asiakkaita tai motivoida heitä mihinkään ylimääräiseen toimintaan. (12)

Olen tässä harjoittelussa ymmärtänyt vapaaehtoisuuden merkityksen esimerkiksi henkilöllä joilla ei ole läheisiä omaisia joka käy katsomassa. Vapaaehtoinen on ainoa joka ehtii keskustelemaan ja ulkoiluttamaan. Tämä merkitsee minulle paljon vapaaehtoisuuden painoarvoa.--. (103)

Joissakin vastauksissa tulivat esille sekä vapaaehtoistoimintaa järjestävän tahon asiakkaan että vapaaehtoisen näkökulmat. Vapaaehtoistoiminta voi antaa tekijälleen merkityksiä elämäänsä samalla kun se tuo hyötyä vapaaehtoistoiminnan asiakkaalle. Myös opiskelijat kokivat saaneet vapaaehtoistoiminnan harjoittelussa mahdollisuuden tehdä merkityksellistä työtä, josta hyötyivät sekä opiskelija että monet muut ihmiset. Kokemus työn merkittävyydestä ja arvokkuudesta toivat opiskelijalle onnistumisen tunteita, minkä lisäksi toiminnan koettiin vahvistaneen opiskelijan kehittymistä ja ihmisenä kasvamista. Kolme opiskelijaa totesivatkin kokeneensa, että saivat harjoittelun aikana aikaan jotain tärkeää asiakkaiden kanssa, minkä lisäksi he itse saivat toiminnasta todella paljon. Eräs opiskelija mainitsi, että vapaaehtoistoimintaa tehdessä jo pelkkä asenne on erilainen, enemmän energisempi, tekeväisempi ja huolellisempi. Toinen taas kertoi oppineensa harjoittelun aikana, kuinka pyyteettömästi, intohimoisesti ja lojaalisti vapaaehtoiset toimivat.

-- Kun antaa itsestään, saa myös hyvän mielen. Et ole pelkästään antaja vaan myös saajan asemassa. (9)

Opin, että ihmisten auttaminen ja heidän kanssaan toimiminen todella tuottaa minulle iloa omaan elämään ilman esimerkiksi rahallista korvausta. (21)

Opin että vapaaehtoisten tekemä työ on tärkeä lisä julkisiin palveluihin, siitä on apua, lohtua, iloa ja hyötyä niille joille toimintaa järjestetään. Vapaaehtoistyön tekeminen tarjoaa matalan kynnyksen mahdollisuuden olla tarvittu ja tervetullut monelle sellaiselle, joka ei ole enää kokenut kelpaavansa muualle tai olevansa enää tarvittu (esim. työttömäksi jääneelle ja eläkeläisille).--. (75)

Edellinen vastaus jatkuu yhteisöllisyyden pohdinnalla. Vapaaehtoistoiminnan avulla voidaan tuoda ihmisiä osaksi omaa yhteisöään ja sen nähtiin vahvistavan ihmisten osallisuutta.

-- Toiminta yhdistää taustoiltaan ja kulttuureiltaan aivan erilaisia ihmisiä, jotka voisivat muuten elää yhteiskunnassa toisistaan hyvin erillään ja olla tuntematta toisiaan ollenkaan. Toiseen tutustuminen mahdollistaa toisen ymmärtämisen. (75)

Myös yhdessä muussa vastauksessa mainittiin yhteisöllisyys, minkä lisäksi esille tuli muita vapaaehtoistoiminnan periaatteita, jotka vastaavat myös vapaaehtoistoiminnan harjoittelun tavoitteita (Metropolia 2018: Vapaaehtoistoiminnan harjoittelun ohje opiskelijalle).

Vapaaehtoistoiminnassa toteutuu kansalaisyhteiskunnan arvot ja toimintamalli, välittämisen ja kohtaamisen luontevuus, yhteisöllisyys ja osallisuus, vaikuttaminen, ihmisoikeuksien kunnioitus, tasa-arvoisen ihmisten kohtelun ideaali, sosio-ekologisesti kestävät toimintaraamit (ekologisuus). (37)

Opiskelijat näkivätkin vapaaehtoistoiminnan toteuttavan oikeudenmukaisuuden, yhdenvertaisuuden ja ihmisoikeuksien periaatteita.

-- Oikeudenmukaisuus, yhdenvertaisuus ja ihmisoikeudet kulkevat käsi kädessä vapaaehtoistoiminnan kanssa: vapaaehtoistoiminta tukee niiden toteutumista. (37)

-- Koin vapaaehtoistyön edistävän vahvasti ihmisoikeuksia, yhdenvertaisuutta ja oikeudenmukaisuutta --. (45)

Vapaaehtoistoiminnan itsearvioinneissa kerrottiin yleisesti harjoittelun lisänneen tietoutta vapaaehtoistoiminnan merkityksestä yhteiskunnassa ja vapaaehtoistoiminnan organisaatiossa. Monissa vastauksissa ei kuitenkaan kerrottu enempää siitä, millaisia merkityksiä opiskelijat vapaaehtoistoiminnalle antoivat. Vapaaehtoistoiminta nähtiin kuitenkin tärkeäksi osaksi sosiaalialan kenttää ja sen laajuus saattoi yllättää opiskelijan harjoittelun aikana.

-- Vapaaehtoistoiminnan laajuus ja merkittävyys tuli vapaaehtoisena toimiessani selkeästi esille. Myös toiminnan vaikuttavuudesta syntyi uudenlainen käsitys. (95)

7.3 Tuloksien yhteenveto

Opiskelijoiden vastauksista selvisi, että vapaaehtoistoiminnassa opitaan vuorovaikutustaitoja, työn hallintaan ja organisointiin liittyviä taitoja sekä taitoja, joita tässä opinnäytetyössä kutsutaan opiskelijan henkilökohtaisiksi taidoiksi. Näiden lisäksi opiskelijan palvelujärjestelmäosaamisen nähtiin kehittyvän harjoittelun aikana. Vuorovaikutustaidot kehittivät sekä vapaaehtoistoiminnan organisaation työntekijöiden että asiakkaiden kanssa yhteistyössä toimiessa. Vapaaehtoistoiminnan harjoittelussa kohdattiin erilaisia asiakasryhmiä ja onnistuttiin luottamuksellisten asiakassuhteiden luomisessa. Työn hallintaan ja organisointiin liittyviä taitoja opittiin suunnitelmia tehtäessä ja niitä toteuttaessa, jolloin myös aikataulutuksen merkitys nähtiin tärkeäksi. Palvelujärjestelmäosaaminen kasvoi harjoittelun kuluessa asiakkaiden kanssa palveluja kartoittaessa, mutta myöskin tutustumalla vapaaehtoistoiminnan organisaatioon ja muuhun sosiaalialan kenttään sen ympärillä. Henkilökohtaisiin taitoihin kuuluvat itsevarmuus, rohkeus, heittäytyminen ja sopeutuvuus ja näiden osa-alueiden kehittyminen.

Vastauksissaan opiskelijat tunnustivat vapaaehtoistoiminnan merkityksiä yhteiskunnalle. Vapaaehtoistoiminta nähtiin sosiaalialan palveluita täydentävänä toimintana. Tämän lisäksi vapaaehtoistoiminnalla koettiin olevan merkitystä sekä vapaaehtoisen että asiakkaan elämässä. Vapaaehtoistoiminnalla ehkäistiin yksinäisyyttä sekä kasvatettiin osallisuutta ja yhteisöllisyyttä.

Opiskelijat olivat tulosten mukaan oppimisessaan hyvin erilaisissa vaiheissa. Toiset kokivat esimerkiksi vahvuudekseen ihmisten kohtaamisen, kun taas toiset arvioivat sen vielä kehittämiskohteekseen. Samoin toiset kokivat tarvitsevansa vielä lisää rohkeutta toimintaansa, kun toiset näkivät rohkeasti toimintaan mukaan lähtemisen vahvuudekseen. Näiden lisäksi myös opiskelijoiden asiakkaiden kohtaamisen ja kuuntelemisen taidot vaihtelivat. Vapaaehtoistoiminnan harjoittelussa opittiin taitoja käytännön työssä, minkä koettiin olevan jopa eniten opettava tekijä. Joillakin opiskelijoilla oli jo ennestään kokemusta sosiaalialan työstä ja sitä pystyttiin myös hyödyntämään harjoittelussa. Toiset taas toivoivat enemmän mahdollisuuksia aiemman osaamisen hyödyntämiseksi ja joillakin opiskelijoista sosiaalialalla tarvittavien taitojen oppiminen oli vasta alussa.

8 Johtopäätökset

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa ammattikorkeakouluopiskelijoiden kokemuksia vapaaehtoistoiminnassa oppimisesta vapaaehtoistoiminnan harjoittelun pohjalta kerätyn arviointimateriaalin pohjalta. Tavoitteena oli etsiä vastauksia siihen, millaista osaamista vapaaehtoistoiminnasta oppiminen tuottaa opiskelijalle ja millaisia yhteiskunnallisia merkityksiä opiskelijat antavat vapaaehtoistoiminnalle.

Opiskelijat toimivat harjoittelun kautta hyvin erilaisissa vapaaehtoistoiminnan paikoissa, joten heidän työtehtävänsäkin vaihtelivat suuresti. Suunnittelu- ja organisointitaitoja opittiin kuitenkin yleisesti toimintoja ja niiden toteutusta suunniteltaessa. Ajanhallinta, sen suunnittelu ja työajan rajaaminen koettiin niin vahvuuksiksi, kehittämiskohteiksi kuin jo olemassa oleviksi osaamisalueiksikin. Vapaaehtoistoiminnan työympäristöt koettiin ajoittain haastaviksi niissä kenties nopeastikin tapahtuvien muutosten vuoksi. Tällöin toimintaan kaivattiin suunnitelmallisuutta ja toisaalta taas omaa ammatillista osaamista epävarmuuden sietämiseen. Muutosten nähtiin kehittäväen opiskelijan sopeutumistaitoja erilaisiin tilanteisiin, jolloin luovien menetelmien käyttäminen ja spontaanin toteuttamisen osaaminen vahvistuivat. Toisaalta taas spontaanin toiminnan toteuttamiseen kaivattiin myös enemmän konkreettisia välineitä ja menetelmiä. Suunnitelmien muuttuessa joustavuus nähtiin vahvuudeksi. Vapaaehtoistoiminnan tutkimuksessa vapaaehtoistoiminnan on todettu vaikuttavan positiivisesti vapaaehtoisen työn organisointikykyyn ja luovuuden lisääntymiseen (Stuart 2014: 16, 21).

Vapaaehtoistoiminnan harjoittelun myötä pystyttiin tutustumaan palvelujärjestelmän toimintaan. Toisaalta taas erilaisten organisaatioiden ja niiden tuottamien palveluiden sekä erilaisten tukien tunteminen koettiin myös tulevaisuuden kehittämiskohteiksi. Harjoittelun kautta saatiin yleiskuva vapaaehtoistoiminnasta, sen erityispiirteistä ja merkityksestä sosiaalialalla varsinkin järjestötoiminnan näkökulmasta. Vapaaehtoistoiminnassa pystyttiin tutustumaan vapaaehtoistoiminnan organisaatioon, jossa opiskelija toteutti harjoittelun, mutta joskus myös laajemmin koko alueen vapaaehtoistoimintaan. Vapaaehtoistoiminnan harjoittelu tarjosi opiskelijalle mahdollisuuden verkostoitumiseen. Sen myötä luotiin kontakteja, joista voi olla tulevaisuudessa hyötyä yhteistyömahdollisuuksia ajatellen. Oivallus-hankkeen mukaan työelämän ajatellaankin tulevaisuudessa olevan yhä enemmän verkostoituneempaa ja avoimempaa. Työntekijä tarvitsee tulevaisuudessa verkosto-osaamista ja palveluosaamista. (Elinkeinoelämän keskusliitto 2011: 4, 11-12, 16.) Myös

vapaaehtoistoimintaa koskevassa tutkimuksessa on huomattu, että vapaaehtoistoiminta auttaa verkostojen luomisessa (Stuart 2014: 16, 21).

Vapaaehtoistoiminnan harjoittelussa tutustuttiin erilaisiin, kenties opiskelijalle aiemmin vieraampiin, asiakasryhmiin ja moni opiskelija olikin löytänyt harjoittelupaikkansa monikulttuurisesta ympäristöstä. Näiden erilaisten kohtaamisten kautta opiskelijan tasa-arvoisuuden ja erilaisuuden ymmärtäminen lisääntyi. Metropolian (2018: Vapaaehtoistoiminnan harjoittelun ohje opiskelijalle) vapaaehtoistoiminnan harjoittelussa opiskelijan yleisinä tavoitteina on edistää oikeudenmukaisuutta, ihmisoikeuksia ja yhdenvertaisuutta ja opiskelijat kokivat toimineensa näiden periaatteiden mukaisesti. Kansalaisareenan (2016) mukaan yksi vapaaehtoistoiminnan periaatteista on suvaitsevaisuus ja Elinkeinoelämän keskusliitto (2011: 4, 11-12, 16) mainitsee yhdeksi tulevaisuuden osaamisalueeksi kansainvälisyyden. Daviesin, Fidlerin ja Gorbisin (2011: 3-12) raportin mukaan tulevaisuuden työelämän muutokset liittyvät niin ikään osaltaan maapallon yhtenäistymiseen, jolloin työntekijän monikulttuuriset taidot korostuvat. Opinnäytetyön tuloksien perusteella opiskelijalla on mahdollisuus kehittää monikulttuurisia taitoja vapaaehtoistoiminnan harjoittelussa, varsinkin jos harjoittelupaikka sijoittuu monikulttuuriseen ympäristöön. Vapaaehtoistoiminnan periaatteista suvaitsevuus näkyi vastauksissa muun muassa asiakkaan tasa-arvoisena kohtaamisena ja erilaisuuden ymmärtämisenä.

Opiskelijat kokivat itsevarmuuden kehittyneen erilaisten asiakasryhmien kohtaamisessa ja varsinkin onnistuneet asiakastilanteet auttoivat opiskelijaa kasvattamaan itsevarmuuttaan. Toisaalta taas toiset opiskelijat kokivat kehittämiskohteekseen itseluottamuksen kasvattamisen, jolloin myös rohkeus itsenäisesti toimimiseen lisääntyisi. Kommunikointitaitoja opittiin vuorovaikutuksessa vapaaehtoistoiminnan asiakkaiden ja työntekijöiden kanssa. Haasteina olivat erilaisten toimintatapojen ymmärtäminen ja uskominen siihen, että kaikki työntekijät tekevät oman osuutensa. Luottamus toisen työntekijän osaamiseen ja vastuunkantamiseen hakivat vielä varmuutta. Vapaaehtoistoimintaa koskevassa tutkimuksessa on huomattu yhteys vapaaehtoistoiminnan ja työntekijän kehittymisen välillä. Vapaaehtoistoiminnan on koettu vahvistavan esimerkiksi työntekijän kommunikointitaitoja ja itseluottamusta. (Stuart 2014: 16, 21.)

Vuorovaikutuksesta asiakkaan kanssa saatiin onnistumisen kokemuksia ja vuorovaikutus- ja kohtaamistaitojen nähtiin myös kehittyneen harjoittelun aikana. Useat oppilaat totesivat oppineensa eniten asiakkaiden kanssa keskustelemalla ja heitä kuuntelemalla,

vuorovaikutuksessa olemalla. Vapaaehtoisen ominaisuudessa opiskelijoilla oli mahdollisuus viettää aikaa asiakkaiden kanssa, mikä mahdollisti osaltaan vuorovaikutusta. Asiakkaan kohtaaminen ja kuunteleminen vaativat kuitenkin joidenkin opiskelijoiden itsearviointien mukaan vielä myös kehittymistä. Pysähtyminen, paikalla ja hetkessä oleminen nähtiin tärkeiksi asioiksi asiakkaan kohtaamisessa. Erilaisten ohjaustilanteiden kautta opiskelijan yksilö- ja ryhmänohjaustaidot vahvistuivat. Ryhmänohjauksessa opittuja taitoja olivat esimerkiksi viestinnän ja ohjeiden selkeyttäminen.

Opiskelijat onnistuivat luottamussuhteen luomisessa heidän ja asiakkaan välille. Luottamus näkyi asiakassuhteessa esimerkiksi siinä, että asiakas pystyi kertomaan vapaaehtoiselle huolistaan ja kenties vaikeistakin asioista. Luottamuksen saavuttamisessa olennaisiksi asioiksi muodostuivat aito kiinnostus asiakasta kohtaan ja keskittynyt kuunteleminen. Vapaaehtoisen ja asiakkaan suhteen lisäksi opiskelijat kokivat luottamuksen olevan osa vapaaehtoistoimintaan sitoutumista, jolloin luottamus on vapaaehtoisen ja vapaaehtoistoiminnasta vastaavan organisaation välistä.

Opiskelijoiden itsearvioinneissa luottamussuhde vapaaehtoisen ja asiakkaan välillä vaikutti olevan yksi jopa eniten onnistumisen tunteita tuoneista tekijöistä harjoittelun aikana ja voisikin ajatella, että vapaaehtoistoiminta tuottaa luottamusta yksilöiden välille. Asiakkaan ja vapaaehtoisen välille mahdollisesti syntyvä luottamussuhde ei kuitenkaan nousut esille opinnäytetyön teoriaosuudessa vapaaehtoistoiminnan yhteiskunnallisia merkityksiä tarkastellessa, vaikkakin Kansalaisareena (2016) mainitseekin yhdeksi vapaaehtoistoiminnan periaatteekseen luottamuksellisuuden. Luottamuksellisuus sanana kuitenkin viittaa enemmän asiakkaan tietoturvaan ja vapaaehtoisen vaitiolovelvollisuuteen kuin asiakkaan ja työntekijän väliseen luottamussuhteeseen. Vapaaehtoistoiminnalla todetaan kuitenkin olevan vaikutusta yhteiskunnallisen luottamuksen ja sosiaalisen pääoman syntyyn (Kansalaisareena 2016).

Opinnäytetyön tulosten perusteella voidaan nähdä, että opiskelijat oppivat vapaaehtoistoiminnan harjoittelussa monikulttuurisia- ja sosiaalisia taitoja erilaisten asiakkaiden ja vapaaehtoistoiminnan organisaation työntekijöiden kanssa yhteistyötä tehdessä. Innovaatiotaitoja opittiin vapaaehtoistoiminnan muuttuvissa tilanteissa, jolloin opiskelijan täytyi kehittää vaihtoehtoisia ratkaisuja tilanteisiin. Sen sijaan varsinaisesta uusien työtapojen tai toimintamallien kehittämisestä ei ollut mainintoja. Strategioissa, raporteissa ja hankkeissa yhdistyvät tietyt ajatukset tulevaisuuden työelämätaidoista, joita ovat monikulttuuriset-, sosiaaliset- ja innovaatiotaidot (Davies, Fidler & Gorbis 2011: 3-12; Työ- ja

elinkeinoministeriö 2012: 1-2, 9, 12; Elinkeinoelämän keskusliitto 2011: 4, 11-12, 16). Nämä vastaavat vapaaehtoistoiminnan harjoittelussa opittavia taitoja.

Euroopan komission (2018a) ja Daviesin, Fidlerin ja Gorbisin (2011: 3-12) *The University of Phoenix Research Institutelle* laatiman raportin mukaan ihmiset tarvitsevat tulevaisuudessa tietoteknisiä ja digitaalisia taitoja, minkä lisäksi Elinkeinoelämän keskusliitto (2011: 4, 11-12, 16) mainitsee teknologiaosaamisen yhdeksi olennaiseksi osaamisalueeksi tulevaisuudessa. Opiskelijoiden vastauksista ei kuitenkaan käynyt ilmi, että nämä taidot olisivat kehittyneet vapaaehtoistoiminnan harjoittelun aikana.

Opiskelijat olivat tulosten mukaan oppimisessaan hyvin erilaisissa vaiheissa. Toiset kokivat esimerkiksi vahvuudekseen ihmisten kohtaamisen, kun taas toiset arvioivat sen vielä kehittämiskohteekseen. Samoin toiset kokivat tarvitsevansa vielä lisää rohkeutta toimintaansa, kun toiset näkivät rohkeasti toimintaan mukaan lähtemisen vahvuudekseen. Näiden lisäksi myös opiskelijoiden asiakkaiden kohtaamisen ja kuuntelemisen taidot vaihtelivat. Yhteistä opiskelijoiden vastauksissa oli se, että asiakas nähtiin arvokkaaksi, tasavertaiseksi yksilöksi, joka on tärkeää kohdata kunnioittavasti erilaisista lähtökohdista huolimatta. Opiskelijat onnistuivat luottamuksellisten asiakassuhteiden luomisessa.

Tämän opinnäytetyön perusteella voidaan todeta, että opiskelijat kokivat vapaaehtoistoiminnan harjoittelun tuottaman osaamisen vastaavan harjoittelun yleisiä tavoitteita. Vapaaehtoistoiminnan harjoittelun tavoitteena on, että opiskelija tutustuu harjoittelun myötä vapaaehtoistoiminnan merkityksiin, periaatteisiin ja käytäntöihin. Lisäksi tavoitteena on, että opiskelija edistää harjoittelussa oikeudenmukaisuutta, ihmisoikeuksia, yhdenvertaisuutta ja kestävästä kehitystä. (Metropolia 2018: Vapaaehtoistoiminnan harjoittelun ohje opiskelijalle.) Opiskelijoilla oli kuitenkin myös toiveita sosionomikoulutuksen suhteen. He toivoivat kattavampaa palvelujärjestelmäosaamista ja enemmän konkreettisia toimintamalleja työelämässä toteutettavaksi. Vapaaehtoistoiminnan harjoittelu ei ole sidottu tiettyyn lukukauteen, vaan sen voi toteuttaa joustavasti opintojen aikana (Metropolia 2018: Vapaaehtoistoiminnan harjoittelun ohje opiskelijalle). Huomioitavaa kuitenkin on, että monet opiskelijat suorittavat vapaaehtoistoiminnan harjoittelun ensimmäisen opiskeluvuoden jälkeen, joten opiskelijoiden taidot esimerkiksi spontaanin toiminnan toteuttamisen ja ihmisten kohtaamisen suhteen ehtivät vielä kehittyä opintojen aikana.

Opiskelijat tunnustivat vapaaehtoistoiminnan olevan ennaltaehkäisevää toimintaa, mikä tukee ammattihenkilöstöä ja jolla on myös kansantaloudellinen merkitys. Laasasen (2011: 7, 9, 19) tutkimuksen mukaan vapaaehtoistoiminnan rahallinen arvo on huomattava ja korostaa järjestöjen vapaaehtoistyön merkitystä yhteiskunnassa. Kansalaisareenan (2016) mukaan taas yhteiskunnan taloudellinen kehitys perustuu vapaaehtoistoiminnan tuottamaan luottamukseen ja sosiaaliseen pääomaan. Sosiaalisella pääomalla Sitran (2017c) tulevaisuuden megatrendejä tarkastellessa tarkoitetaan erilaisia verkostoja ja niissä syntyvää luottamusta ja vastavuoroisuutta ja sitä muodostuu osallistumalla esimerkiksi erilaisten ryhmien toimintaan, kansalaistoimintaan ja vapaaehtoistyöhön.

Kuten aiemmassa sanottiin, sosiaalista pääomaa nähdään syntyvän erilaisissa verkostoissa luottamuksen ja vastavuoroisuuden kautta (Sitra 2017c). Opiskelijat ajattelivat, että vapaaehtoistoiminnan avulla voidaan tuoda ihmisiä osaksi omaa yhteisöään ja sen nähtiin vahvistavan ihmisten osallisuutta. Vapaaehtoistoiminnan koettiin toteuttavan kansalaisyhteiskunnan arvoja ja toimintamalleja sekä yhdistävän taustoiltaan erilaisia ihmisiä. Kansalaisareenan (2016) mukaan vapaaehtoistyö onkin tärkeää sekä yksilöille että yhteiskunnalle ja sen avulla edistetään ihmisten hyvinvointia, ehkäistään esimerkiksi yksinäisyyttä ja syrjäytymistä sekä lisää osallisuutta (Kansalaisareena 2016). Opiskelijat huomasivat vapaaehtois- ja kansalaistoiminnan merkityksen ihmisten arjen tukemisessa. Vapaaehtoistoiminnalla ehkäistiin yksinäisyyttä ja täydennettiin ammattihenkilöstön työtä. Varsinkin vanhustyössä vapaaehtoisten asiakkaalle antama aika nähtiin hyvin tärkeäksi.

Opiskelijat tunnustivat vapaaehtoistoiminnan merkityksen vapaaehtoiselle. Vapaaehtoisuuden ominaisuudessa opiskelijat kokivat saaneensa tehdä arvokasta työtä, mikä antaa tekijälleen merkityksiä elämäänsä samalla kun se tuo hyötyä vapaaehtoistoiminnan asiakkaalle. Kokemus työn merkittävydestä ja arvokkuudesta toivat opiskelijalle onnistumisen tunteita, minkä lisäksi toiminnan koettiin vahvistaneen opiskelijan kehittymistä ja ihmisenä kasvamista. Vastaavasti vapaaehtoistoiminnan nähtiin tuovan asiakkaille apua, lohtua, iloa ja hyötyä. Kansalaisareenan (2016) mukaan vapaaehtoinen toimii itselleen tärkeäksi kokemansa asian puolesta, mihin liittyvät ajatukset maailman muuttamisesta, epäkohtiin puuttumisesta ja hyvän tekemisestä. Vapaaehtoisena voi toimia kuka tahansa iästä, asuinpaikasta, sukupuolesta riippumatta omien kykyjensä, aikataulujensa ja voimavarojensa mukaisesti. Vapaaehtoisuuden myötä ihminen voi oppia uusia taitoja, tutustua uusiin ihmisiin ja saada uusia kokemuksia. (Kansalaisareena 2016.)

Vapaaehtoistoiminta ei korvaa palveluissa ammattityötä, mutta se tuo omanlaisensa, arvokkaan lisänsä ihmisten kanssa toimimiseen (Kansalaisareena 2016). Opiskelijat näkivät kuitenkin vapaaehtoistoiminnan sosiaalipalveluita täydentävänä tekijänä. Tämä heijastui vastauksissa opiskelijoiden ajatuksina esimerkiksi siinä, että ilman vapaaehtoisia suomalaisessa yhteiskunnassa olisi paljon vähemmän sosiaalialan palveluja. Opiskelijat totesivat myös, että vapaaehtoistoimintaa tarvitaan julkisten ja yksityisten hyvinvointipalveluiden rinnalle siksi, että palvelut ovat osittain riittämättömiä ja tällöin vapaaehtoistoiminta on tärkeä lisä julkisiin palveluihin. Vapaaehtoistoiminnan avulla voitiin myös tavoittaa sellaisia asioita, joihin ei ammatillisella toiminnalla voida ehkä vaikuttaa.

Vapaaehtoistoiminnan itsearvioinneissa kerrottiin yleisesti harjoittelun lisänneen tietoutta vapaaehtoistoiminnan merkityksestä yhteiskunnassa ja vapaaehtoistoiminnan organisaatioissa. Vapaaehtoistoiminta nähtiin tärkeäksi osaksi sosiaalialan kenttää ja sen koettiin toteuttavan oikeudenmukaisuuden, yhdenvertaisuuden ja ihmisoikeuksien periaatteita.

9 Pohdinta

Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus huomioitiin koko opinnäytetyön prosessin ajan. Tähän opinnäytetyöhön on tutkimuslupa tutkinto-ohjelman opettajien kautta, minkä lisäksi opinnäytetyöstä ja aineiston käytöstä kerrottiin Metropolian osaamisaluepäällikölle. Opinnäytetyön kirjoittaja on allekirjoittanut salassapitosopimuksen, jossa turvataan muun muassa vastaajien henkilöllisyyksien anonymiteetti ja aineiston huolellinen säilyttäminen. Vapaaehtoistoiminnan harjoittelun arviointilomakkeessa kysytään opiskelijan nimi, mutta tunnistetiedot poistettiin ennen aineiston luovuttamista opinnäytetyön tekijälle. Opinnäytetyön tekijällä ei myöskään ole ollut suoraa kontaktia tutkimusjoukkoon, joten hän ei tiedä vapaaehtoistoiminnan harjoittelun arviointiin vastanneiden henkilöllisyyttä. Opiskelijoille on ilmoitettu itsearviointilomakkeen yhteydessä mahdollisesta vastausten käytöstä esimerkiksi opinnäytetöissä vapaaehtoistoiminnan harjoittelun kehittämiseksi. Samassa luvataan käsitellä tietoja niin, että yksittäistä opiskelijaa ei voida tunnistaa vastausten perusteella.

Robson (2011: xxi, 1-2) suosittelee kirjassaan *Real world research* tutkimuspäiväkirjan käyttöä osana tutkimusprojektia ja näin on myös toimittu tämän opinnäytetyön prosessin

aikana. Tutkimuspäiväkirja on ollut osa itsearviointia ja auttanut työn hahmottamisessa ja rajaamisessa. Lisäksi tutkimuspäiväkirjaan on ollut helppo ja nopea kirjata ajatuksia ylös silloinkin, kun ei ole ollut mahdollisuutta tietokonetyöskentelyyn. Tutkimuspäiväkirja on lisännyt tutkimuksen luotettavuutta, sillä järjestelmällisesti ylös kirjatut ajatukset ovat ehkäisseet niiden unohtumista ja näin ollen mitään prosessin aikana esille tulleita asioita ei ole sivuutettu. Myös Robsonin (2011: 2) mukaan tutkimuspäiväkirjaa voidaan pitää asioiden ja ideoitten muistamiseksi sekä tehtävien ja tapaamisten ylös kirjaamiseksi.

Tämä opinnäytetyö on laadullinen tutkimus ja se on analysoitu sisällön analyysillä. Sisällön analyysi jättää aina tutkimuksen tekijälle mahdollisuuden omiin luokitteluihin ja johtopäätöksiin. Tutkimuskysymykset määrittelevät sen, millaista tietoa materiaalista halutaan saada ja mihin suuntaan aineiston analyysissä lähdetään. Tällöin on luonnollista, että analyysiin jää tulkinnan varaa. Toisaalta taas, jos tutkimuksen kysymykset ja materiaali ovat samat, todennäköisesti myös johtopäätökset olisivat samankaltaisia toisen tutkijan tekeminä. Voisikin ajatella, että tutkimus olisi toistettavissa myös toisen tekijän toimesta, vaikkakin luokittelut olisivat hieman erilaisia.

Opiskelijoiden vastauksissa näkyi tietynlainen kriittisyys itseä ja omaa toimintaa kohtaan. Eettinen osaaminen on yksi sosionomin (AMK) kompetensseista ja sen nähdään sisältävän oman toiminnan arvioinnin, tunteiden käsittelemisen ja omien rajojensa tunnistamisen (Metropolia Ammattikorkeakoulu 2015: 4). Tunnollisuus asiakkaita ja vapaaehtoistoiminnan organisaatiota kohtaan heijastui muun muassa oman jaksamisen pohtimisena. Rajan vetämistä oman yksityisyyden ja työn välille harjoiteltiin vielä ja oman herkkyyden koettiin olevan sekä vahvuus että heikkous. Opiskelijat totesivat reflektoinnin ja toisten työntekijöiden kanssa keskustelemisen auttaneen vaikeiden tilanteiden käsitteilyssä ja työssä jaksamisessa. Tämän tuloksen perusteella vapaaehtoistoiminnassa olisi tärkeää tarjota vapaaehtoisille mahdollisuus työnohjaukseen ja reflektioon työntekijöiden kanssa. Laajemmin ajateltuna tulevaisuudessa sosiaalialan työpaikoilla olisi hyvä kiinnittää huomiota ajan antamiselle keskustelulle ja varsinkin vaikeiden tilanteiden purkamiselle, sillä vastausten perusteella tällä olisi positiivisia vaikutuksia työntekijöiden työssä jaksamiselle ja ammatilliselle kehitymiselle. Myös Työ- ja elinkeinoministeriön (2012: 1-2, 9, 12) strategian mukaan työpaikoilla tulisi tulevaisuudessa keskittyä kehittämään työhyvinvointia ja työntekijöiden terveyttä.

Opiskelijat nostivat esille ajatuksen vapaaehtoistoiminnasta sosiaalipalveluiden täydentäjänä ja varsinkin vanhus- ja nuorisotyössä vapaaehtoistoiminnan koettiin olevan

ratkaisevan tärkeää. Teorian mukaan vapaaehtoistoiminta ei kuitenkaan voi korvata palveluissa ammattityötä (Kansalaisareena 2016). Tällöin herää ajatus, ovatko yhteiskunnan julkiset sosiaali- ja terveystalvet riittämättömiä, jos ammattityöllä ei voida tukea kaikkia apua tarvitsevia ihmisiä. Esimerkiksi opiskelijoiden mukaan vanhustyössä työntekijöiden kiireisyys ja ajan puute voi heikentää asiakkaiden selviytymistä. Miten voisimme tulevaisuudessa vastata paremmin yksinäisyyden ehkäisyyn ja yhteisöllisyyden kehittämiseen? Yksi vaihtoehto on juurikin kansalaistoiminta, mutta asiakkaiden tarpeisiin vastaamista ei voida jättää pelkästään vapaaehtoisten varaan vaan muutos vaatisi myös julkisten palveluiden kehittämistä. Sote-uudistuksessa sosiaalipalvelujen tehtävänä on edistää ihmisten itsenäistä suoriutumista ja osallisuutta sekä torjua syrjäytymistä (Valtioneuvosto 2018b), joten uudistuksen toteutuessa vuonna 2021 näihin asioihin on kiinnitetty huomiota.

Opiskelijat totesivat vastauksissaan myös, että vapaaehtoistoiminnalla voidaan vaikuttaa asioihin, joihin ammatillisella toiminnalla ei välttämättä päästä käsiksi, jolloin vapaaehtoistoiminnan ja ammatillisen toiminnan voidaan ajatella koskevan sosiaalialan eri osa-alueita. Vapaaehtoistoimintaa ajatellessa tuleekin muistaa, että vapaaehtoistoiminta tuo paljon merkityksiä sekä vapaaehtoiselle että asiakkaalle, joita ei julkisin palveluin voida korvata ja mikä korostaa vapaaehtoistoiminnan tärkeyttä yhteiskunnassa.

Opinnäytetyön tekemisen ja varsinkin tulosten analysoinnin aikana esille nousi teemoja, joita opinnäytetyön tekijä ei ennalta ajatellut tulevan opiskelijoiden vastauksissa esiin. Näitä ovat opiskelijoiden näkemykset luottamuksesta asiakassuhteissa ja pohdinnat omasta jaksamisesta työhyvinvoinnin näkökulmasta. Tulevaisuudessa olisi mielenkiintoista syventyä juurikin näihin teemoihin joko vapaaehtoistoiminnan tai yleisesti sosiaalialan kentällä. Opiskelijat olivat myös kriittisiä omaa toimintaansa kohtaan ja pohtivat voisivansa olla armollisempia itselleen työssään. Tästä heräsi ajatus, kuinka opiskelijoita voitaisiin tukea kehittämään ammatillisuuttaan siten, ettei kenties liiallinenkin tunnollisuus uuvuttaisi tulevaisuuden työntekijöitä. Vapaaehtoistoiminnan harjoittelussa vertaistuellalla ja vapaaehtoistoiminnan organisaation tarjoamalla työnohjauksella voitaisiin ehkä tukea tätä ammatillista kasvua.

Opinnäytetyö on työelämälähtöinen ja sen tarkoituksena on antaa uutta tietoa vapaaehtoistoiminnan opinnollistamisesta opiskelijoiden näkökulmasta. Vapaaehtoistoiminnan

harjoittelun itsearviointien kartoittaminen antaa uutta tietoa Metropolialle opintokokonaisuuden kehittämiseen, mutta opinnäytetyöstä on hyötyä myös muille ammattikorkeakouluille. Opinnäytetyön tuloksista voidaan nähdä, millaista osaamista työn opinnollistamisesta voidaan saada sosiaalialalle. Tämän tiedon myötä oppilaitokset voivat yhä paremmin vastata tulevaisuuden työelämäntaitoihin ja niiden vaatimuksiin. Mahdollisesti tuloksia voidaan hyödyntää myös yleisesti vapaaehtoistoiminnan kehittämisessä, varsinkin jos ajatellaan työn ohella tapahtuvaa vapaaehtoistoimintaa yrityksissä ja muissa organisaatioissa. Opiskelijoiden näkemykset vapaaehtoistoiminnan yhteiskunnallisista merkityksistä voivat olla kiinnostavia myös kolmannen sektorin järjestöjen näkökulmasta.

Vapaaehtoistyötä on tutkittu Suomessa verrattain vähän tai tutkimus on keskittynyt eri toimijoiden näkökulmiin (Marjovuori 2014: 4, 32; Moilanen 2015: 15). Siten vapaaehtoistoiminnan kentälle mahtuu vielä vapaaehtoistoiminnan tutkimusta ja tästä näkökulmasta opinnäytetyön tekeminen vapaaehtoistoiminnan opinnollistamisesta oli perusteltua. Jatkossa voisi olla mahdollista tehdä vastaavanlainen tutkimus haastattelujen avulla ja tällöin esimerkiksi seurantatutkimuksen mahdollisuus olisi olemassa. Silloin voitaisiin tutkia, miten vapaaehtoistoiminnasta oppiminen on vaikuttanut opiskelijan osaamiseen pitemmän ajan kuluessa. Tulevaisuudessa voitaisiin tutkia myös opiskelijoiden tulevaisuuden ajatuksia vapaaehtoistoiminnan parissa jatkamisesta, minkä lisäksi opiskelijoiden ajatukset vapaaehtoistoiminnan harjoittelun kehittämiseksi voisi olla kiinnostava jatkotutkimusidea. Vapaaehtoistoiminnan harjoittelun itsearvioinneista löytyy vieläkin paljon materiaalia esimerkiksi määrällisen tutkimuksen tekemiseksi.

Lähteet

Aarnikoivu, Henrietta 2010. Työelämätaidot – menesty ja voi hyvin. Helsinki: WSOYpro.

Berghäll, Anna 2018. Moni-ilmeinen kolmas sektori. Ammattinetti. TE-palvelut. Saatavana osoitteessa: <http://www.ammattinetti.fi/artikkelit/detail/32_artikkeli;jsessionid=4C316A46D7352CA1330C3F0EA3B8BEC7?link=true>. Luettu 10.10.2018.

Davies, Anna, Fidler, Devin & Gorbis, Mariana 2011. Future Work Skills 2020. The University of Phoenix Research Institute. Saatavana osoitteessa: <http://www.iff.org/uploads/media/SR-1382A_UPRI_future_work_skills_sm.pdf>. Luettu 10.1.2018.

Elinkeinoelämän keskusliitto 2011. Oivallus. Loppuraportti. Saatavana osoitteessa: <https://ek.fi/wp-content/uploads/Oivallus_loppuraportti.pdf>. Luettu 10.1.2018.

Euroopan komissio 2018a. Development of skills. What is it about? Päivitetty 2.5.2018. Saatavana osoitteessa: <https://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/skills-development_en>. Luettu 2.5.2018.

Euroopan komissio 2018b. Strategic framework – Education & Training 2020. What is the EU's role in education & training? Päivitetty 2.5.2018. Saatavana osoitteessa: <https://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework_en>. Luettu 2.5.2018.

GHK 2010. Volunteering in the European Union. Educational, Audiovisual & Culture Executive Agency (EAC-EA). Directorate General Education and Culture (DG EAC). Final Report. Saatavana osoitteessa: <http://ec.europa.eu/citizenship/pdf/doc1018_en.pdf>. Luettu 3.1.2018.

Grönlund, Henrietta 2012. Volunteerism as a mirror of individuals and society: Reflections from young adults in Finland. Helsinki: University of Helsinki. Saatavana osoitteessa: <<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/32919/voluntee.pdf?sequence=1>>. Luettu 29.9.2017.

Haaga-Helia 2015. Verkkovirta – työn opinnollistamista verkostoyhteistyönä. Saatavana osoitteessa: <<http://www.amkverkkovirta.fi/>>. Luettu 31.10.2017.

Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2007. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Kangastie, Helena & Syväjärvi, Tuija 2017. Ennakoiva hankitun osaamisen tunnustaminen – Case Lapin AMK. Teoksessa Mäki, Kimmo, Moisio, Anu & Aura, Pirjo (toim.). Kolme kulmaa opinnollistamiseen. Opas opinnollistamisen ratkaisuksista, työkaluista ja vinkeistä. Verkkovirta. Työn opinnollistamista verkostoyhteistyönä. Haaga-Helian julkaisut 6/2017. Helsinki: Haaga-Helia ammattikorkeakoulu. 15-17. Saatavana osoitteessa: <http://www.e-julkaisu.fi/haaga-helia/kolme_kulmaa/mobile.html#pid=1>. Luettu 11.1.2018.

Kansalaisareena 2016. Vapaaehtoistoiminta. Vapaaehtoisuus ja vapaaehtoistyö. Saatavana osoitteessa: <<http://www.kansalaisareena.fi/osallistu/vapaaehtoistoiminta/>>. Luettu 9.8.2018.

- Kansalaisareena ry 2015. Vapaaehtoistyö Suomessa 2010 ja 2015. Saatavana osoitteessa: <http://www.kansalaisareena.fi/Vapaaehtoistyö_Suomessa_2010ja2015.pdf>. Luettu 25.9.2017.
- Kolb, David A. 1984. *Experiential Learning: Experience As The Source Of Learning And Development*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall. Saatavana osoitteessa: <https://www.researchgate.net/publication/235701029_Experiential_Learning_Experience_As_The_Source_Of_Learning_And_Development>. Luettu 27.4.2018.
- Kotila, Hannu, Mäki, Kimmo, Vanhanen-Nuutinen, Liisa, Moisio Anu, Pettersson Alisa & Aura, Pirjo (toim.) 2016. Opi työssä – uusia toimintamalleja opintojen aikaisen työn opinnollistamiseen. Haaga-Helium julkaisut 6/2016. Helsinki: Haaga-Helium ammattikorkeakoulu. Saatavana osoitteessa: <http://www.amkverkkovirta.fi/sites/amkverkko-virta.fi/files/HH_OpiTyossa_verkko.pdf>. Luettu 31.10.2017.
- Laasanen, Juhani 2011. Vapaaehtoistyön kansantaloudelliset vaikutukset. Raportteja 70. Helsingin yliopisto: Ruralia – instituutti. Saatavana osoitteessa: <<http://www.helsinki.fi/ruralia/julkaisut/pdf/Raportteja70.pdf>>. Luettu 3.1.2018.
- Mac Dermott, Denise & Campbell, Anne 2015. An examination of student and provider perceptions of voluntary sector social work placements in Northern Ireland. *Social Work Education* 2016, Vol. 35, no 1, 31–49. Saatavana osoitteessa: <<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/02615479.2015.1100289>>. Luettu 2.5.2018.
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2017. MLL:n liittokokouksen kannanotto: Vapaaehtoistoiminta ja järjestöjen auttamistyö turvattava sote-uudistuksessa. Päivitetty 11.6.2017. Saatavana osoitteessa: <<https://www.sttinfo.fi/tiedote/mln-liittokokouksen-kannanotto-vapaaehtoistoiminta-ja-jarjestojen-auttamistyö-turvattava-sote-uudistuksessa?publisherId=3544&releaseId=61760602>>. Luettu 4.1.2017.
- Manninen, Niina & Raatikainen, Eija 2014a. Vapaaehtoistoiminnasta oppimaan – Ajutuksia ammattikorkeakouluille. Espoo: Metropolia Ammattikorkeakoulu / KAMU – kaveriohjausta maahanmuuttajille – hanke. Saatavana osoitteessa: <http://kamu.metropolia.fi/wp-content/uploads/2014/12/vapaaehtois_KAMU_WEB.pdf>. Luettu 10.10.2018.
- Manninen, Niina & Raatikainen, Eija 2014b. Learning Through Service and Volunteerism – Ideas for Universities of Applied Sciences. Saatavana osoitteessa: <http://kamu.metropolia.fi/wp-content/uploads/2015/04/KAMU_Learning-Through-Service-and-Volunteerism.pdf>. Luettu 10.10.2018.
- Marjovuori, Ari 2014. Vapaaehtoistyön ytimessä. Järjestömuotoinen vapaaehtoistyö sosiaalisten representaatioiden näkökulmasta. *Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja* 2014:9. Helsinki: Helsingin yliopisto. Saatavana myös sähköisesti osoitteessa: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/44979/marjovuori_v%C3%A4it%C3%B6skirja.pdf?sequence=1>. Luettu 27.9.2017.
- McSweeney, Fiona & Williams, Dave 2018. Social care students' learning in the practice placement in Ireland. *Social Work Education* 2018, Vol. 37, no 5, 581-596. Saatavana osoitteessa: <<https://www.tandfonline-com.ezproxy.metropolia.fi/doi/pdf/10.1080/02615479.2018.1450374?needAccess=true>>. Luettu 2.8.2018.

Metropolia Ammattikorkeakoulu 2015. Opetussuunnitelma. Sosiaalialan tutkinto-ohjelma. Saatavana osoitteessa: <http://www.metropolia.fi/fileadmin/user_upload/Haku-toimisto/Kev%C3%A4t_2015_FIN/Sote_valintakoemateriaalit/SOS_Opetussuunnitelma_2015_.pdf>. Luettu 7.2.2018.

Metropolia 2015. Vapaaehtoistoiminnan harjoittelu – oppimisen arviointilomake sosionomiopiskelijoille. Saatavana osoitteessa: <<https://elomake.metropolia.fi/lomakkeet/12311/lomake.html>>. Luettu 7.11.2017.

Metropolia 2016. Sosiaaliala. Sosionomi (AMK). Saatavana osoitteessa: <<http://www.metropolia.fi/haku/koulutustarjonta-nuoret-sosiaali-ja-terveysala/sosiaaliala/>>. Luettu 7.2.2018.

Metropolia 2017. Verkkovirta – työn opinnollistamista verkostoyhteistyönä. Saatavana osoitteessa: <<http://www.metropolia.fi/palvelut/hankeyhteistyotutkimus-ja-kehityshankkeet/verkkovirta/>>. Luettu 27.9.2017.

Metropolia 2018. Vapaaehtoistoiminnan harjoittelu. Päivitetty 9.4.2018. Saatavana osoitteessa: <<https://wiki.metropolia.fi/pages/viewpage.action?pagelD=114819645>>. Luettu 9.8.2018.

Moilanen, Johanna 2015. Tutkimus lastensuojelun tukihenkilötoiminnan muutoksista. Rationaalinen näkökulma. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Saatavana myös sähköisesti osoitteessa: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/46741/978-951-39-6279-1_vaitos18092015.pdf?sequence=1>. Luettu 27.9.2017.

Osataan! – hanke 2013. Duunista opintopisteiksi. Opas työn opinnollistamisesta. Saatavana osoitteessa: <http://blogit.haaga-helia.fi/osataan/files/2013/09/Osataan_verkkoon1.pdf>. Luettu 31.10.2017.

Puodinketo-Wahlsten, Anu, Teuri, Riikka, Ylönen, Minna & Tarr Tiina 2017. Terveysalan oppimisympäristöjen arviointityökalu – Case Turku AMK. Teoksessa Mäki, Kimmo, Moisio, Anu & Aura, Pirjo (toim.). Kolme kulmaa opinnollistamiseen. Opas opinnollistamisen ratkaisuista, työkaluista ja vinkeistä. Verkkovirta. Työn opinnollistamista verkostoyhteistyönä. Haaga-Helian julkaisut 6/2017. Helsinki: Haaga-Helia ammattikorkeakoulu. 7-10. Saatavana osoitteessa: <http://www.e-julkaisu.fi/haaga-helia/kolme_kulmaa/mobile.html#pid=1>. Luettu 11.1.2018.

Raatikainen, Eija 2015. Työelämäosaaminen kehittyä vapaaehtoistoiminnassa. Ammatikasvatuksen aikakauskirja 4/2015. Opetus-, kasvatus- ja koulutusalojen säätiö – OKKA-säätiö: Ammattikoulutuksen tutkimusseura OTTU ry. 69-74. Saatavana osoitteessa: <<https://ohjaan.fi/wp-content/uploads/2017/09/Ty%C3%B6paikalla-tapahtuvaa-oppimista-ja-ohjausta-edist%C3%A4v%C3%A4t-ja-est%C3%A4v%C3%A4t-tekkij%C3%A4t.pdf>>. Luettu 10.1.2018.

Raatikainen, Eija & Tast, Sylvia 2016. Sosiaalialan opinnollistettu vapaaehtoistoiminta ja sen itsearviointimalli – Case Metropolia. Teoksessa Kotila, Hannu, Mäki, Kimmo, Vanhanen-Nuutinen, Liisa, Moisio Anu, Pettersson Alisa & Aura, Pirjo (toim.). Opi työssä – uusia toimintamalleja opintojen aikaisen työn opinnollistamiseen. Haaga-Helian julkaisut 6/2016. Helsinki: Haaga-Helia ammattikorkeakoulu. 25-26. Saatavana osoitteessa: <http://www.amkverkkovirta.fi/sites/amkverkkovirta.fi/files/HH_OpiTyossa_verkko.pdf>. Luettu 31.10.2017.

Raatikainen, Eija & Tast, Sylvia 2017. Vapaaehtoistoiminnan harjoittelun itsearviointimalli korkeakoulussa. Teoksessa Tuomi, Jouni, Joronen, Katja & Huhdanpää, Annika (toim.). Oivaltamisen iloa. Osaamisen ydintä etsimässä. 107–115. Saatavana osoitteessa: <<http://julkaisut.tamk.fi/PDF-tiedostot-web/Muut/Taito2017-oivaltamisen-iloa.pdf>>. Luettu 11.1.2018.

Robson, Colin 2011. Real world research. A Resource for Users of Social Research Methods in Applied Setting. Third Edition. Cornwall: TJ International Ltd.

Sitra 2017a. Megatrendit 2017. Mistä on kyse? Saatavana osoitteessa: <<https://www.sitra.fi/aiheet/megatrendit/#mista-on-kyse>>. Luettu 9.2.2018.

Sitra 2017b. Työn ja toimeentulon arvoitus. Saatavana osoitteessa: <<https://www.sitra.fi/artikkelit/trendi-tyon-ja-toimeentulon-arvoitus/>>. Luettu 9.2.2018.

Sitra 2017c. Megatrendit. Matka tulevaisuuteen. Saatavana osoitteessa: <<https://media.sitra.fi/2016/01/10093022/2017-07-05-Sitra-megatrendikortit-web-FIN.pdf>>. Luettu 9.2.2018.

Sosiaalialan AMK -verkosto 2010. Sosionomi (AMK) -tutkinto. Saatavana osoitteessa: <<https://www.innokyla.fi/documents/1167850/7e5cfcaf-42e5-496f-8568-5937786cd4b2>>. Luettu 7.2.2018.

Soste 2017. Järjestöjen yhteinen kannanotto: Järjestöjen auttamistyön edellytykset turvattava sote-uudistuksessa. Päivitetty 22.6.2017. Saatavana osoitteessa: <<https://www.soste.fi/ajankohtaista/jarjestojen-yhteinen-kannanotto-jarjestojen-auttamistyon-edellytykset-turvattava-sote-uudistuksessa.html>>. Luettu 4.1.2018.

Stuart, Ruth 2014. Volunteering to learn: Employee development through community action. London: Chartered institute of personnel and development. Saatavana osoitteessa: <http://www.kansalaisareena.fi/volunteering-to-learn-employee-development_2014.pdf>. Luettu 1.10.2017.

Swanson, Jason 2017. The future of student life: working. On the Horizon 2017, Vol. 25 Issue 3, 165-168. E-artikkeli. Saatavana osoitteessa: <https://www.emeraldinsight-com.ezproxy.metropolia.fi/doi/full/10.1108/OTH-05-2017-0022#_i8>. Luettu 2.8.2018.

Talentia 2017. Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Saatavana osoitteessa: <http://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/docs/Talentia_Etiikka-opas_2017.pdf>. Luettu 7.2.2018.

Tuomi, Jouni & Sajajärvi, Anneli 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Työ- ja elinkeinoministeriö 2012. Työelämän kehittämisstrategia vuoteen 2020. Saatavana osoitteessa: <http://www.tyoelama2020.fi/files/35/tyoelaman_kehittamisstrategia_final.pdf>. Luettu 8.1.2018.

Valtioneuvosto 2018a. Mikä on sote-uudistus? Maakunta- ja sote-uudistus. Hallituksen reformi. Saatavana osoitteessa: <<http://alueuudistus.fi/mika-on-sote-uudistus>>. Luettu 4.9.2018.

Valtioneuvosto 2018b. Sosiaalipalvelut. Maakunta- ja sote-uudistus. Hallituksen reformi. Saatavana osoitteessa: <<https://alueuudistus.fi/sote-uudistus/sosiaalipalvelut>>. Luettu 4.9.2018.

Vilka, Hanna 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.

Willberg, Elina 2015a. Varmasti vapaaehtoinen. Opas vapaaehtoistoimintaan ikäihmisten parissa. Juvenes Print Oy. Saatavana osoitteessa: <https://media.sitra.fi/2017/02/27174816/Varmasti_vapaaehtoinen-2.pdf>. Luettu 6.11.2017.

Willberg, Elina 2015b. Vapaaehtoistoiminnasta iloa monille. Hyvinvointia tukevan vapaaehtoistyön vastuut ja käytännöt. Sitran selvityksiä 93. Helsinki: Sitra. Saatavana osoitteessa: <<https://media.sitra.fi/2017/02/27174908/Selvityksia93-2.pdf>>. Luettu 6.11.2017.

Vapaaehtoistoiminnan harjoittelun arviointilomake

E-lomake - Vapaaehtoistoiminta x

https://elomake.metropolia.fi/lomakkeet/12311/lomake.html

Metropolia

Vapaaehtoistoiminnan harjoittelu - oppimisen arviointilomake sosionomiopiskelijoille

Lomake täytetään vapaaehtoistoiminnan harjoittelun lopuksi

Kyselyn tarkoitus

Vapaaehtoistoiminnassa oppiminen on kokemuksista oppimista, jonka keskiössä on oppimisen ja kokemusten reflektio. Vapaaehtoistoiminnassa oppiminen on siis opetus- ja oppimisstrategia, joka yhdistää opiskelijoiden vapaaehtoistoiminnan jäsenettyyn oppimis- ja ohjausprosessiin. Tiivistäen, se on opetuksellinen ratkaisu, jossa yhdistyvät akateemisten tietojen karttumisen ja työelämän yhteisöjen kehittäminen.

Tämän kyselyn tarkoituksena on auttaa sinua reflektimaan ja pohtimaan oppimista vapaaehtoistoiminnassa. Kyselyn tuloksia hyödynnetään vapaaehtoistoiminnan harjoittelun kehittämiseen. Kyselyn vastauksia käsitellään ja raportoidaan niin, että yksittäistä opiskelijaa ei voida tunnistaa vastausten perusteella.

Kiitos vastauksestasi!

Vastaajan taustatiedot

Sukupuoli

Nainen Mies

*Sukupuoli

*Nimi (etu- ja sukunimi)

Opintojen vaihe sosionomiopinnoissa

*Opintojen vaihe 1. vuoden opiskelija 2. vuoden opiskelija

E-lomake - Vapaaehtoistoiminta x

https://elomake.metropolia.fi/lomakkeet/12311/lomake.html

3. vuoden opiskelija 4. vuoden opiskelija

Kysely osallistumisesta vapaaehtoistointaan

Oletko osallistunut vapaaehtoistointaan ennen sosionomiopintoja: Missä, milloin, kuinka pitkään?

Oletko osallistunut järjestötoimintaan?: Missä, milloin, kuinka pitkään?

Oletko osallistunut vapaaehtoistoiminnan koulutukseen ennen sosionomiopintoja: Missä, milloin, kuinka pitkään?

Vapaaehtoistointa osana sosionomiopintoja

Työskentelin vapaaehtoisena pääasiassa seuraavan ryhmän kanssa/seuraavassa työssä:

E-lomake - Vapaaehtoistoiminn... x +
https://elomake.metropolia.fi/lomakkeet/12311/lomake.html

Ryhmät/ työ

- Lapset
- Nuoret
- Perheet
- Maahanmuuttajat
- Vanhukset
- Vammaistyö
- Päihde- ja mielenterveystyö
- Muu, mikä?

Muu työ? Mikä?

Lisätietoja ja perusteluja vapaaehtoistoiminnan valinnalle

Miten työskentelit - Vapaaehtoistoiminnan muoto:

Vapaaehtoistoiminnan muoto

- Yksilöasiakkaan kanssa (tukihenkilötoiminta, vertaistuki jne.)
- Ryhmän kanssa (ryhmän ohjaaminen)
- Kansalaistempauksen tai muun toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen
- Muu vapaaehtoistoiminnan muoto (mikä?)

Muu vapaaehtoistoiminnan muoto

Osallistuitko vapaaehtoistoiminnan organisaation (esim. Kalliolan Setlementti, SPR) järjestämään vapaaehtoistoiminnan koulutukseen: mitä, missä, milloin, kuinka pitkään?

20:26
9.10.2018

E-lomake - Vapaaehtoistoiminn... x +
https://elomake.metropolia.fi/lomakkeet/12311/lomake.html

Kuinka usein toimit

- Harvemmin kuin kerran viikossa
- Kerran viikossa
- Kaksi kertaa viikossa
- Useammin kuin kaksi kertaa viikossa

Lisätietoja

Kuinka pitkään työskentelit vapaaehtoisena samassa tehtävässä?

Osallistuitko vapaaehtoistoiminnan organisaation järjestämiin ohjaustapaamisiin (yksilötapaamiset vs. ryhmämuotoinen ohjaus) vapaaehtoistoiminnan harjoittelun aikana?

Ohjaustapaamisiin osallistuminen

Ohjaustapaamisiin osallistuminen Kyllä Ei

Lisätietoja

20:26
9.10.2018

E-lomake - Vapaaehtoistoiminnasta x +

https://elomake.metropolia.fi/lomakkeet/12311/lomake.html

Arviointi vapaaehtoistoiminnasta

Arvioi asteikolla 1-4 seuraavia väittämiä sosionomiopintojen vapaaehtoistointaan liittyen:

Arviointiasteikko:
 1. Täysin eri mieltä
 2. Melko eri mieltä
 3. Melko samaa mieltä
 4. Täysin samaa mieltä

Väittämiä sosionomiopintojen vapaaehtoistoiminnasta

	1. Täysin eri mieltä	2. Melko eri mieltä	3. Melko samaa mieltä	4. Täysin samaa mieltä
Minulla oli tärkeää vastuualueita	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Toiminta oli mielenkiintoista	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Olin aktiivinen toimija tarkkailijan sijaan	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Keskustelin usein asiakkaan/asiakkaiden kanssa	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Tapasin muita vapaaehtoistoimijoita seminaareissa tms. vastaavissa tilaisuuksissa	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Minulla oli useita tehtäviä	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Työtäni ja toimintaani arvostettiin	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Sain vapaasti ideoita ja hyödynnä ideoitani	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Asiakas/Asiakkaat osallistuivat vapaaehtoistoiminnan suunnitteluun kanssani	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Keskustelin kokemuksistani muiden vapaaehtoisten kanssa	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Työskentelin monikulttuurisessa ympäristössä, erilaisten etnisten kulttuurien edustajien kanssa	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Vapaaehtoistoiminnassa saavutettiin ne tavoitteet, jotka oli asiakkaiden kanssa yhdessä asetettu	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Kokemukset vapaaehtoistoiminnassa haastoivat minua uudenlaiseen ajatteluun	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Hyödynsin vapaaehtoistoiminnassa sosionomiopinnoissa oppimaani teoriatietoa:	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Voin jatkossa hyödyntää vapaaehtoistoiminnan kokemuksia teoriaopinnoissani,	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Opettaja/vapaaehtoistoiminnan ohjaaja antoi minulle toiminnastani palautetta	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Keskustelimme vapaaehtoistoiminnan kokemuksista ja vapaaehtoistoiminnan herättämistä tunteista opettajien/vapaaehtoistoiminnan ohjaajien kanssa	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Keskustelimme vapaaehtoistoiminnan yhteyksistä teoriaopintoihin opettajien/vapaaehtoistoiminnan ohjaajien kanssa	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Jaoin vapaaehtoistoiminnan kokemukseni muiden opiskelijoiden kanssa	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

E-lomake - Vapaaehtoistoiminnasta x +

https://elomake.metropolia.fi/lomakkeet/12311/lomake.html

Jos hyödynsit vapaaehtoistoiminnassa sosionomiopinnoissasi oppimaasi teoriatietoa, kerro mitä?

Jos uskot että voit jatkossa hyödyntää vapaaehtoistoiminnan kokemuksiasi teoriaopinnoissasi, kerro miten?

Oppiminen vapaaehtoistoiminnassa - Mitä opitaan?

Vapaaehtoistoiminnan harjoittelun osaamistavoitteet

Opiskelija tuntee vapaaehtois- ja kansalaisoimintaa sosiaalialalla. Opiskelija suunnittelee ja toteuttaa harjoittelunsa oman ammatillisen erityisosaamisensa kehittymishaasteet huomioiden. Hän vahvistuu ammatillisessa osaamisessaan. Opiskelija edistää toiminnallaan oikeudenmukaisuutta, ihmisoikeuksia, yhdenvertaisuutta ja kestäväää kehitystä.

Opintojakson sisältö

Opiskelija tuntee vapaaehtoistoiminnan merkityksen, periaatteet ja käytännöt sosiaalialalla. Harjoittelu suoritetaan opintojen aikana opiskelijan esittämän suunnitelman mukaisesti. Harjoittelu voi olla esimerkiksi kansalaisoimintaa sekä vapaaehtois- tai tukihenkilötoimintaa.

Mitä opit vapaaehtoistoiminnan yleistavoitteisiin liittyen?

E-lomake - Vapaaehtoistoiminn... x +

https://elomake.metropolia.fi/lomakkeet/12311/lomake.html

Mitä henkilökohtaisia oppimistavoitteita sinulla oli?

Arvioi tässä henkilökohtaisten oppimistavoitteiden saavuttamista:

Mitä opit itsestäsi (vahvuudet vs. kehittämiskohteet)?

Arvio seuraavien tietojen, taitojen ja asenteiden kehittymistä vapaaehtoistoiminnassa asteikolla 1-4 sen mukaan, miten arvioit, että alla mainitut tiedot, taidot ja asenteet ovat kehittyneet vapaaehtoistoiminnassa:

Tietojen, taitojen ja asenteiden kehittyminen	1. Erittäin vähän	2. Melko vähän	2. Melko paljon	4. Erittäin paljon
Kommunikaatio- ja vuorovaikutustaidot (dialogi)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Ryhmätöitä	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Ongelmanratkaisutaidot	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Toiminnan organisointiin liittyvät taidot	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Ohjaustaidot	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

E-lomake - Vapaaehtoistoiminn... x +

https://elomake.metropolia.fi/lomakkeet/12311/lomake.html

Osaillistuminen ja vaikuttaminen yhteisön asioihin	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Kriittinen ajattelu	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Moraalinen ja eettinen ajattelu	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Sosiaalisten ja yhteisöllisten ongelmien tunnistaminen	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Erialaisten ihmisten ja kulttuurien kunnioittaminen	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Tavoitteellinen työskentely	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Toiminnan vaikutusten arviointi	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Tiedonhaku	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Verkostoituminen	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Syväisempi ymmärrys teoriaopinnoissa käsiteltyihin asioihin	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Teorioiden soveltaminen käytännön haasteisiin	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Itsetuntemus, ihmisenä kasvaminen	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Uudet erityistaidot (esim. kädentaidot), mitä?	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

Jos koit saavasi uusia erityistaitoja (esim. kädentaidot), kerro mitä?

Vapaaehtoistoiminnasta oppiminen - Miten?

Mitä oppimisen ja reflektion muotoja käytit vapaaehtoistoiminnassa:

Käytetyt oppimisen ja reflektion muodot vapaaehtoistoiminnassa

- Vapaaehtoistoimintaan liittyvät orientaatio (vapaaehtoistoiminnan koulutus, itsenäinen opiskelu)
- Reflektio vapaaehtoistoiminnassa
- Opitun reflektio oppimispäiväkirjassa ja muissa kirjallisissa tehtävissä
- Yhteistyö työelämän edustajien kanssa

E-lomake - Vapaaehtoistoiminn... x +

https://elomake.metropolia.fi/lomakkeet/12311/lomake.html

- Epämuodolliset keskustelut ja opitun jakaminen opiskelijatovereiden ja muiden vapaaehtoisten kanssa
- Keskustelu ohjaustapaamisissa opettajan/vapaaehtoistoiminnan ohjaajan johdolla
- Vuorovaikutus asiakkaiden kanssa

Mikä oli mielestäsi oppimisen kannalta kaikkein tärkein reflektion muoto? Miksi?

Jatka seuraavia lauseita

Jatka seuraavia lauseita

Onnistuin siinä...

Opin eniten siitä, kun...

Sitoutumiseni vapaaehtoistointaan oli...

2030
9.10.2018

E-lomake - Vapaaehtoistoiminn... x +

https://elomake.metropolia.fi/lomakkeet/12311/lomake.html

Lopuksi

Millaista ohjaamista ja kokemusten jakamista olisit kaivannut vapaaehtoistointaan liittyen?

Mikä on mielestäsi vapaaehtoistoiminnan merkitys sosiaali- ja terveysalalla?

Aiotko jatkossa osallistua vapaaehtoistointaan?

Muuta palautetta:

2031
9.10.2018

(Metropolia 2015.)